

UUSVANHAA PROPAGANDAA

Tshetshenian toinen sota internetissä syksyllä 2000

Hannakaisa Alaluusua

Valtio-opin pro gradu –tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kesäkuu 2002

Julkaisupaikka		Laitos	
Jyväskylän yliopisto		Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos	
Tekijä		Ohjaaja	
Alaluusua, <u>Hannakaisa</u>		Korhonen, Pekka	
Työn nimi			
Uusvanhaa propagandaa – Tshetshenian toinen sota internetissä syksyllä 2000			
Oppiaine	Työn laji	Aika	Sivumäärä
Valtio-oppi	Pro gradu -tutkielma	Kesäkuu 2002	81 s.
Tiivistelmä			
<p>Tutkielma tarkastelee Tshetshenian toista sotaa (1999→) propagandasodan näkökulmasta. Konfliktin osapuolet luovat aktiivisesti nimiä sodalle ja propagoivat niitä tähän tarkoitukseen rakennetuilla lukuisilla www-sivuilla. Päämääränä on vaikuttaa sodasta uutisointiin sekä yleisön/yleisöjen mielipiteisiin.</p> <p>Tutkielmassa analysoidaan tutkimusaineistoksi syksyllä 2000 kerättyjä www-sivuja ja pohditaan internetin merkitystä propagandavälineenä nykysodassa. Propagandan erittelyssä tärkeitä lähteitä ovat olleet Harold D. Lasswellin sekä Heikki Luostarisen teokset.</p> <p>Tutkimuksen viitekehysten muodostaa sodan esittäminen median kautta. Globaalissa maailmassa tieto kansainvälisistä konflikteista leviää uuden mediateknologian avulla nopeasti. Sotilaallisessa konfliktissa osapuolet pyrkivät vaikuttamaan sodasta saatavaan kuvaan. Tshetshenian toisessa sodassa suvereeni valtio Venäjä taistelee itsenäiseksi pyrkivää Itshkerian tshetsheenitasavaltaa vastaan.</p> <p>Tshetsheeniosapuolilla on Venäjää heikommat mahdollisuudet saada sanomansa läpi kansainvälisissä tiedotusvälineissä. Internetiä käytetään, koska se on nopea, halpa, helppo sekä turvallinen viestintäväline. Internetillä on suuri potentiaalinen yleisö, mutta todellisuudessa sivuja seuraa rajattu joukko ihmisiä, joiden määrää tosin on vaikea arvioida. Internetillä ei ole paikallista roolia Tshetshenian toisessa sodassa, vaan se vaikuttaa olevan tiedotuskanava ulospäin.</p> <p>Noam Chomskya lainaten Tshetshenian toisessa sodassa kamppaillaan vallitsevasta tulkinnasta, jonka erityisesti sodan ulkopuoliset konfliktista muodostavat. Venäjän mukaan kyse on terrorismin vastaisesta taistelusta sekä toisaalta perustuslaillisen järjestyksen palauttamisesta federaation subjektissa Tshetsheniassa. Tshetsheenit puolestaan nimittävät sotaa joko pyhäksi sodaksi tai taisteluksi itsenäisyydestä.</p> <p>Tutkimuksessa todetaan, että www-sivuilla propagandasotaa käydään monin keinoin, joista suurin osa on vanhoja, jo ensimmäisen maailmansodan ajalta peräisin olevia keinoja. Vihollisen inhimillisyyden kiistämisellä on tärkeä osa sodan oikeuttamisessa. Historiasta haetaan puolestaan perusteita me-he – ajattelulle. Uusia keinoja ovat tieteellisen tutkimuksen imitointi sekä uutispalvelintyyppiset www-sivut. Sotapropaganda on saanut internetin kautta välineellisesti uutta muotoa, mutta keinot ovat pysyneet lähes samoina.</p>			
Avainsanat			
Propaganda – Tshetshenia – sota 1999→ – internet – viholliskuva – vihollinen			

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUSASETELMA	6
2.1 SODAN WWW-VERSIO	6
2.2 PROPAGANDA ASEENA MIELTEN MOBILISOINNISSA	9
2.3 TSHETSHENIAN TOISEN SODAN PELIKENTTÄ	13
2.3.1 <i>Basajevin ”suora linja” rintamalta</i>	13
2.3.2 <i>Venäjän virallinen kanta</i>	14
2.3.3 <i>Kavkaz-Center – yksityinen projekti?</i>	15
2.3.4 <i>Propagandaa uutispalvelimen muodossa</i>	17
3 INTERNET UUTENA SODAN FOORUMINA	20
3.1 INTERNET PROPAGANDAVÄLINEENÄ	20
3.2 SODAN MEDIATILA	23
3.3 INFORMAATIOSOTA	26
3.4 VENÄJÄN PROPAGANDAVALMIUS	28
4 WWW-SIVUT PROPAGANDANA	33
4.1 VIHOLLISKUVA	33
4.1.1 <i>Vihollisuuden syvärakenne</i>	33
4.1.2 <i>Vihollinen poliittisen yhteisön perustana</i>	35
4.1.3 <i>Tshetshenian sodan vihollinen</i>	36
4.2 PROPAGANDAN YLEISÖT	40
4.2.1 <i>Internetin valikoitunut yleisö</i>	40
4.2.2 <i>Aineiston yleisöt Lasswellin jaottelun mukaan</i>	41
4.2.3 <i>Tiedotuskanava ulospäin</i>	44
4.3 PROPAGANDAN PÄÄMÄÄRÄT	45
4.3.1 <i>Propagandan strategiset päämäärät</i>	45
4.3.2 <i>Propagandan taktiset päämäärät</i>	48
4.4 PROPAGANDAKEINOT	50
4.5 TSHETSHENIAN TOISEN SODAN PROPAGANDASTRATEGIAT	52

<i>4.5.1 Argumentaation viittaustasot</i>	52
<i>4.5.2 Tshetshenia-niminen sairaus</i>	58
<i>4.5.3 Puhuvat päät</i>	62
<i>4.5.4 Aktiivinen propagointi</i>	65
5 PÄÄTÄNTÖ – PROPAGANDA NYKYSODASSA	70
LÄHTEET	73

1 JOHDANTO

Asuessani Pietarissa 1998-1999 löysin eräästä kirjakaupasta kirjan nimeltä *Tshetsheenit – historia ja nykyisyys*¹. Sitä ennen en ollut kuullut sen nimisestä etnisestä ryhmästä muuta kuin mitä uutisissa oli kerrottu ensimmäisestä sodasta (1994-1996) Tshetsheniassa. Tämän alkusysäyksen jälkeen olen ollut tekemisissä Tshetshenian kanssa säännöllisesti. Olen kirjoittanut aiheeseen liittyen esseitä ja seminaaritöitä. Erikoistumalla Venäjään ja opettelemalla venäjän kielen olen voinut lukea venäjänkielistä materiaalia, erityisesti lehtiä. Tätä kautta löysin itseni myös internetistä etsimässä lisää tietoa Kaukasus-vuorten läpäisemästä tasavallasta.

Lähtökohtana tutkimukselleni on oma ihmetykseni. Selatessani Tshetsheniaa koskevia www-sivuja, en tiedä, mitä ja ketä uskoa. Saan eteeni eri näkökulmista rakennettuja kertomuksia, joiden väliltä voin valita. Internet tuntuu pursuavan informaatiota Tshetshenian toisesta sodasta (1999→), kun taas lehdissä ja televisiossa siitä uutisoidaan harvoin ja lyhyesti. Aloin pohtimaan, miksi näin on. Sivuaeineopinnot journalistiikassa ja puheviestinnässä auttoivat ymmärtämään median toimintaehtoja ja sitä, miten sanoilla voi vaikuttaa.

Aluksi päädyin siihen, että internetissä käydään informaatiota. Myöhemmin näkökulma tarkentui propagandaan. Pro gradu –tutkielmani keskittyy analysoimaan internetissä olevia Tshetshenian toista sotaa käsitteleviä www-sivuja.

Internet on uusin mediateknologia, jonka vaikutuksia esimerkiksi kansainvälisiin suhteisiin tai sotaan ja rauhaan ollaan vasta hahmottamassa. Internetissä kiehtoo sen rajoittamattomuus ja äärettömyys – sen kautta on mahdollista viestiä varsin laajalle vastaanottajakunnalle. Internetin paratiisissakin on omat varjonsa. Internet ei ole maailmankylä, jos ajatellaan niitä osia maailmassa, joiden asukkaat eivät syystä tai toisesta voi hyödyntää internetiä tietolähteenä. Ja nekin jotka pääsevät www-ympäristöön, joutuvat ristiriitaisten sanomien keskelle. Internetissä voi helposti levittää valheellista informaatiota, käyttää karkeaa kieltä ja syyllistyä erinäisiin rikkomuksiin, mm. herjaukseen tai jopa ihmisoikeusloukkauksiin.

Kiinnostuin internetiin pohjautuvasta tutkimuksesta myös sen takia, että ilmiönä internet on suhteellisen uusi. Televisio valjastettiin sotaretoriikan areenaksi jo

---

¹ Айдаев Ю.А (1996) Чеченцы: история и современность. Москва: Мир дому твоему.

Vietnamin sodassa. Varsinaisena mediasotana voidaan pitää Persianlahden kriisiä 1990-1991. Internet oli mukana ainakin Bosnian ja Kosovon sodissa, ja nyt vuorostaan Tshetsheniassa. Esimerkkejä on varmasti lukuisia, mutta luulisin, että internetin käyttö sodan välineenä on kuitenkin 1990-luvun ilmiö.

Tässä työssä internet nähdään uutena sodan foorumina, jonka kautta sotaa käsitteellistetään, esitetään ja propagoidaan. Minulla ei ole tietoa siitä, *miten* internet lopulta vaikuttaa sodankäyntiin ja kansainväliseen politiikkaan - sen näyttää tulevaisuus. Sen sijaan sitä, *millaiselta* sotänäyttämöltä internet vaikuttaa, ja millaisia keinoja verkossa käytävässä propagandasodassa käytetään, voidaan mielestäni tutkia aivan hyvin jo nyt.

Tietääkseni kukaan ei ole vielä tutkinut Tshetshenian toista sotaa propagandasodan näkökulmasta. Propagandatutkimusta on kyllä tehty erityisesti maailmansodista, ja 1990-luvun sodat ovat kiinnostaneet tutkijoita pohtimaan median roolia sotilaallisissa konflikteissa (ks. esim. Carruthers 2000) sekä toisaalta sitä, miten valtiojohto puheillaan retorisesti määrittelee ja ohjaa konfliktin kulkua (ks. esim. Kuusisto 1997). Myös sodan muuttuneesta luonteesta maailmansotien jälkeen on käyty keskustelua, ja informaatioteknologian tuomalle muutokselle sodankäyntiin on etsitty nimityksiä (ks. esim. Gray 1997).

Työn varsinaisessa ensimmäisessä luvussa (luku 2) hahmottelen tutkimusasetelmaa, metodologiaa ja kerron tarkemmin tutkimusaineistoksi valitsemistani www-sivuista. Seuraava luku keskittyy kiinnittämään internetissä esitettävän sotapropagandan laajempaan viitekehykseen. Pohdin siinä, mihin yhteyksiin internet liittyy ilmiönä, ja erityisesti suhteessa sotaan. Viimeisessä luvussa analysoin tarkemmin aineistoa ja annan esimerkkejä propagandakeinoista Tshetshenian toisessa sodassa.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Sodan www-versio

Kun suljetaan pois sodan välittömät osapuolet, voidaan todeta, että kaikkien muiden tieto sodasta perustuu välttämättä tiedonvälitykseen.

"Most people around the world probably think that war and media are separate. When there is a war, the media tell us about it as objectively as they can under the often-difficult circumstances. But in today's information society, every war is two wars: that on the ground and that in the media. Weapons communicate and communication is a weapon. We must ask what interests determine what we are told and what we are not told? (The Information War About Kosovo)"

Sodan kulkua on lähes mahdotonta seurata paikan päältä. Niinpä informaation saaminen sodasta perustuu tiedotusvälineisiin sekä osapuolten tiedotukseen, jota kutsutaan propagandaksi. Propaganda on suunnitelmallista, organisoitua ja laajamittaista vaikuttamiseen pyrkivää viestintää (Luostarinen 2002). Arkikielessä termi on usein negatiivisesti väritynyt ja saattaa kuulostaa jopa vähän vanhentuneelta käsitteeltä. Sitä se ei kuitenkaan ole, vaikka maailmansotien jälkeen propaganda marginalisoituikin länessä käsitteenä ja omaa propagandatoimintaa siirryttiin kutsumaan tiedottamiseksi tai julkisuuden hallinnaksi. Sotapropaganda voidaan ymmärtää vihollisuuden rohkaisemiseksi puhutun ja kirjoitetun kielen sekä erilaisten taidemuotojen (elokuva, julisteet, populaarimusiikki, kirjallisuus jne.) keinoin. Propagandisti nojautuu ihmisten turvattomuuden tunteeseen, ryhmäuskollisuuteen sekä harhaluuloisuuteen (Zur 1991, 351).

Propaganda on sotakontekstissa suhteessa samanikäinen kuin laajalle levinnyt joukkotiedotuskin. Järjestelmällisestä sotapropagandasta oli kyse molemmissa maailmansodissa. Kylmän sodan aikana taistelua ihmismielistä käytiin nimenomaan sanoin ja kuvin eikä aseina (ks. Luostarinen 1998, 30). Maailmansotien jälkeen sotapropaganda on saanut välineellisesti uutta muotoa, mutta sen sisältö ja tarkoitusperät ovat tuskin olennaisesti muuttuneet. Jos toista maailmansotaa käytiin

propagandamielessä radiolla ja lentolehtisin, oli Vietnamin sodan kanava puolestaan televisio. 1990-luvun sodista ensimmäinen, Persianlahden sota, oli tutkijoiden mukaan manipuloimista television avulla - teknosotana esitetty, mutta todellisuudessa varsin tavanomainen sota, josta kuitenkin tehtiin suuri mediaspektaakkeli (ks. esim. Kellner 1998). Kosovon sodassa vuonna 1999 internet oli jo vahvasti mukana, kuten esim. Jarmo Laineen (Laine 2000) keräämä aineisto todistaa.

Eri asia tietysti on se, kuinka vaikutusvaltaisesta tiedotusvälineestä internetissä on kyse. Sen yleisön olevan periaatteessa rajaton – kaikki ne, joilla on pääsy www-ympäristöön, voidaan laskea sen potentiaalisiksi yleisöksi. Kuitenkin internetin ulkopuolella ovat monien kehitysmaiden lisäksi useita maita, joissa internetin koetaan uhkaavan poliittista johtoa. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Pohjois-Korea, Saudi-Arabia ja Kuuba. Demokraattisissa maissakaan internet-viestintä ei välttämättä ole vapaata. Verkkoviestinnän tarkkailua harrastetaan enenevässä määrin myös Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Perusteeksi tälle esitetään terroristeiksi nimettyjen ryhmien toiminnan tarkkailemista. (Mikkola 2002)

Julkaisukynnys on laskenut, kun internet on mahdollistanut tiedonvälityksen, johon ei tarvita kovin kummoista mediakoneistoa. Tiedon monipuolistumisen lisäksi väärä tieto on lisääntynyt ja lähdekritiikin tarve lisääntynyt (ks. esim. Graham 1999).

Pro gradu -työn tarkoituksena on tutkia internetiä sotapropagandan uutena foorumina. Internetin merkityksen yhtenä sodan tiedotuskanavana todistaa se, että kaikki osapuolet ovat katsoneet tärkeäksi rakentaa omat www-sivunsa ja kertoa näin oman versionsa sodasta. Tshetshenian sodan ainoa virallisesti tunnustettu poliittinen toimija, Venäjän federaatio, on myös mukana tässä propagandasodassa.

Tutkimus rajataan koskemaan syyskuussa vuonna 1999 alkanutta Tshetshenian toista sotaa. Vaikka ensimmäisen ja toisen sodan välille löytyy monia yhtymäkohtia - varsinkin Venäjä näkee toisen sodan ensimmäisen jatkeena; järjestyksen palauttamisoperaation loppuunsaattamisena - käsitellään tässä työssä pelkästään toista sotaa, koska tutkimusaineisto käsittelee juuri sitä. Kiinnostuksen kohteena on, miten ensimmäisen maailmansodan aikaiset propagandakeinot heijastuvat nykysodassa vai heijastuvatko ne. Oletuksena on, ettei sodan varsinainen logiikka ole juuri aikojen saatossa muuttunut, propagandan tekniset välineet sen sijaan ovat. Tshetshenian sodan osapuolet argumentoivat internetissä omien etujensa mukaisesti vakuuttaakseen valitsemansa yleisön tai yleisöt. Tutkielmassa pohditaan

myös, miten osapuolet argumentoivat kantojaan sekä sitä, mitkä tyypilliset viholliskäsityksiin liittyvät piirteet ja vihollisen rakentamisprosessit (esim. vihollisen inhimillisyyden kiistäminen) toteutuvat Tshetshenian toisen sodan propagandoissa. Kiinnostuksen kohteena on myös se, millaisen viholliskuvan osapuolet rakentavat toisistaan.

Kaikki internet-yhteyden omistavat muodostavat www-sivujen potentiaalisen yleisön. WWW-sivujen todellinen yleisö – ne jotka lopulta seuraavat sodan www-versiota - on kuitenkin rajatumpi, kuten luvussa 4.2.1 myöhemmin osoitetaan. Internet ei myöskään ole täysin kontrolloimaton väline. Valtio voi rajoittaa internetiä - jos ei sen sisältöä (etenkin jos palvelimet sijaitsevat ulkomailla), niin kuitenkin sitä, ketkä pääsevät lukemaan siellä olevaa aineistoa. Venäjällä keskustelua on herättänyt COPM-järjestelmä¹, joka on Venäjän turvallisuuspalvelun käyttämä puhelin- ja sähköistä viestintää seuraava järjestelmä. Se mahdollistaa internetissä kävijöiden identifioimisen ja seuraamisen esim. hakusanoja avulla. Sananvapaussäätiön varapuheenjohtaja Mihail Gorbanevskin mukaan COPM-järjestelmä mahdollistaa internetin totaalisen kontrollin (Горбаневский 2000).

Vaikka Tshetshenian sodasta on verkossa monenlaista materiaalia, eivät kaikki (venäläiset) välttämättä pääse sitä lukemaan ja jäävät näin Venäjän virallisen tiedon varaan. WWW-ympäristössä olennaiseksi kysymykseksi nouseekin, kuka sanoo mitä, kenen ehdoilla ja *ketkä lopulta saavat tietää*. Tutkimuksen kohteena on internet sotapropagandan areenana - uutena sotatilana.

Se, miksi myös internet on valjastettu osaksi propagandakoneistoa, on eräs olennaisimmista kysymyksistä, jota jatkossa pohditaan. Venäjän tiedotusvälineiden keskittyneisyys ja television ylivalta pakottavat miettimään, mihin internetiä lopulta tarvitaan eli mikä on sen rooli suhteessa muihin tiedotusvälineisiin. Internetin vaikutusta sodan lopputulokseen on luonnollisesti vaikea tässä vaiheessa arvioida konfliktin ollessa yhä käynnissä sissisodan muodossa. Sitä, onko käynnissä yksi ja sama sota vai kaksi erillistä sotaa – yksi todellinen ja yksi virtuaalinen – ei tässä tutkielmassa kommentoida. Todellisten sotatapahtumien ja uutisoinnin välinen suhde

---

¹ "Система оперативно-розыскных мероприятий" (на сетях документальной электросвязи). Laki järjestelmästä säädettiin jo vuonna 1995, ja siihen on tehty myöhemmin korjauksia (ks. esim. <URL: http://www.libertarium.ru/libertarium/l_sormlaw_101>, 22.5.2002).

jää taustalle, koska sen arviointi ei ole mahdollista perspektiivin puuttuessa eikä sitä toisaalta ole tarkoituksenmukaistakaan selvittää, koska kysymyksenasettelu on tehty toisin. Sen sijaan internetsodan luonnetta ja sodan esittämistä internetin välityksellä voidaan arvioida jo nyt.

2.2 Propaganda aseena mielten mobilisoinnissa

Pro gradu-työn teoria nojaa propaganda-käsitteistön osalta Harold D. Lasswellin *Propaganda Technique in the World War* -klassikkoteokseen (Lasswell 1927) sekä Heikki Luostarisen eri teoksien ja artikkelien antiin (Luostarinen 1986, 1994, 1998, 1999 ja 2002). Kolmantena tärkeänä auktoriteettina on Vilho Harle (Harle 1991, 1994 ja 2000), jonka käsitys vihollisesta ja viholliskuvasta on tutkimusasetelman kannalta hedelmällinen.

Lasswell valittiin, koska hänen vuonna 1927 ilmestynyt ensimmäisen maailmansodan propagandaa käsittelevä väitöskirjansa on ensimmäinen propagandaa mallintava teos. Veikko Pietilä tiivistääkin kirjan sisällön ”isällisiksi neuvoiksi potentiaaliselle propagandistille (Pietilä 1997, 151)”. On mielenkiintoista asettaa ikään kuin vastakkain vanha ja uusi maailma: Lasswellin aikainen propagandakäsitys ja toisaalta tuore, nykyaikainen esimerkki propagandan käytännön toteutuksesta. Lasswell esittää monia propagandalle ominaisia piirteitä ja keinoja, jotka tuskin ovat menettäneet merkitystään nykypäivänäkään. Hän pitää propagandaa tehokkaana aseena, jonka tarkoituksena on tuhota vihollisen taistelutahto luomalla illuusioita ja levittämällä erimielisyyttä vihollisjoukkojen keskuuteen. Toisaalta Lasswell huomauttaa, että sirpaleistuneessa maailmassa tarvitaan enemmän vaivaa ja yritystä yhdistää yksilöiden vaihtelevia mielipiteitä.

Lasswellin ajattelu on nykyaikaista siinäkin mielessä, että hän puhuu propagandan eri yleisöistä (ryhmistä) ja argumenttien varaan rakennettavasta vaikuttamisesta. Hänen mielestään modernissa sodassa on tehokkaampaa turvautua illusioiden luomiseen kuin suoranaiseen pakottamiseen. Lasswellin mukaan propaganda puolustaa paikkaansa yhtenä sodankäynnin kolmesta tärkeimmästä rintamasta sotilaallisen ja taloudellisen rinnalla. (Lasswell 1927, 214, 222)

Lasswellin propagandamalli on luonnollisesti sidoksissa aikaansa ja kontekstiinsa. Myöhemmin Lasswell suhtautuikin kriittisesti teokseensa ja piti teoriaansa epäsystemaattisena ja liian kokemukseräisenä. Itsekritiikki ei kuitenkaan ole vähentänyt teoksen eikä tekijän arvoa. Lasswellia arvostetaan politiikan tutkijana, joka on antanut panoksensa myös viestintätutkimuksen kehittymiseen. Toisen maailmansodan aikana Lasswell tutki sekä akselivaltioiden että liittoutuneiden propagandan sisältöä. (Pietilä 1997, 149, 152)

1900-luvun alussa valtion oli mahdollista kontrolloida kaikkia tiedotusvälineitä sodan aikana, ja tämä on myös Lasswellin ajattelun lähtökohtana. Nykyään tiedon kontrollointi on varsinkin www-ympäristössä vaikeampaa, tosin ei mahdotonta, kuten esim. Venäjän COPM-järjestelmän tyyppiset uhkakuvat antavat ymmärtää. Silti on perusteltua väittää, että myös propagandataktiikat ovat muuttuneet teknisten välineiden muuttuessa. Sitä miten ne ovat mahdollisesti muuttuneet, selvitetään Tshetshenian toisen sodan osalta aineiston pohjalta. Tutkielmassa pohditaan myös Lasswellin jaottelua neljään yleisöön ja sitä, mitkä yleisöt korostuvat Tshetshenian nykyisessä sodassa.

Heikki Luostarinen on puolestaan johtava suomalainen sotapropagandan tutkija. Hänen teoksensa käsittelevät niin toisen maailmansodan kuin 1990-luvun kansainvälisten sotienkin propagandaa. *Perivihollinen* –teos (1986) tarkastelee Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskevaa viholliskuvaa vuosina 1941-44, mutta se sisältää myös yleisiä sotapropagandaa ja viholliskuvaa koskevia määrittelyjä. Vilho Harlen ystävä-vihollinen –tematiikalle löytyy pohjaa myös käsiteltävästä aineistosta.

Internetistä löytyy loputtomasti propagandaa Tshetshenian toisesta sodasta. WWW-sivut päivittyvät jatkuvasti; jotain katoaa ja jotain uutta tulee tilalle. Koska koko internet-aineiston hallitseminen on mahdotonta, tässä työssä on päädytty käsittelemään suppeaa aineistoa *esimerkkinä* internetin tarjoamasta materiaalista. Tarkoituksena ei ole selvittää perinpohjaisesti, mitä Tshetshenian sodasta on saatavissa selville internetin kautta. Sotatilanteesta ei pyritä muodostamaan kokonaiskuvaa vaan kootaan yhteen niitä piirteitä, jotka ovat propagandateorian näkökulmasta keskeisiä. Heikki Luostarisen mukaan kysymys sotapropagandan totuudellisuudesta ei ole olennainen tutkittaessa propagandan sosiaalisia ja kulttuurisia toimintamekanismeja (Luostarinen 1986, 10). Totuuden etsiminen sodan

osapuolten rakentamien totuuden representaatioiden joukosta onkin mahdollista vasta pitkällä aikavälillä sodan loputtua.

Tutkielman metodina on etsiä propagandapiirteitä Tshetshenian sodan uutisoinnista ja argumentaatiosta Lasswellin ja Luostarisen jaotteluiden perusteella sekä kuvata vihollisasetelmaa Harlen, Ofer Zurin sekä Carl Schmittin avulla.

Lukuisista Tshetsheniaa käsittelevistä sivuista tutkimuskohteiksi valittiin *Kavkaz-Center*-, *Росинформцентр*- sekä *Jihad in Chechnya* -sivut. Viitteellisesti tarkastellaan myös joitakin muita www-sivuja (ks. Lähteet). Tällä pyritään kuvaamaan sitä informaatioavaruutta, johon internetissä törmää, kun laittaa hakusanaksi ”Chechnya”.

Tshetshenian toista sotaa käsittelevistä sivuista muodostuu jo pikaisen haun perusteella monisäikeinen verkko, jossa useat sivut ovat yhteydessä toisiinsa esim. linkkilistojen avulla. Näyttää siltä, että useat yksittäiset henkilöt ovat perustaneet omia Tshetshenialle pyhitettyjä sivujaan, joista on kuitenkin linkit samoihin ”merkittäviin” sivuihin. Loppujen lopuksi ne sivut, jotka on valittu tutkimuskohteiksi, näyttävät olevan juuri ne, joihin useimmin viitataan. Права человека в России – sivuilla ”propagandistisiksi informaatiolähteiksi” on linkkilistassa merkitty kaksi tahoja: Venäjän federaation tiedotuskeskus *Росинформцентр* ja *Kavkaz-Center* (Пропагандистские источники информации о войне на Кавказе). Juuri nämä näyttävätkin olevan internet-sodan kaksi pääosapuolta.

Prague Watchdog –ihmisoikeusjärjestön www-sivujen (<URL: <http://www.watchdog.cz>>) linkkilistassa Tshetshenian sotaa käsittelevät sivut on jaettu eri otsikoiden alle. Pääpropagandasivuiksi mainitaan *Kavkaz-Center*, *Росинформцентр* ja *Jihad in Chechnya* sekä The Independent Information Center of Chechen Republic (<URL: <http://www.chechnya.ru>>) ja Chechnya Free (<URL: <http://www.chechnyafree.ru>>). Kaksi viimeisintä on jätetty tutkielman ulkopuolelle. The Independent Information Center of Chechen Republic –sivuja ei analysoida, koska ne eivät vaikuttaneet olevan merkittävä propagandakanava, kun päätös tutkimuksen rajauksesta tehtiin. Chechnya Free -sivut ovat puolestaan toimineet vasta vuodesta 2002 lähtien, joten aineistoa kerätessä niitä ei vielä ollut olemassa.

Tutkimusaineisto koostuu pääosin lokakuussa vuonna 2000 levykkeille tallennetuista www-sivuista. Levykkeitä on kahdeksan. Bitteinä ilmaistuna aineistoa on yhteensä 6,25 MB. Määrällisesti aineisto painottuu siten, että *Kavkaz-Center* –

sivuilta materiaalia on siitä puolet (3,24 MB), Росинформцентр –sivuilta kolmasosa (2,13 MB) ja Jihad in Chechnya –sivuilta kuudesosa (0,88 MB). Aineiston www-sivujen voimasuhteet eivät siis ole aivan tasapainossa, mutta on huomioitava myös www-sivujen erilainen koko, sisällön määrä, formaatti jne.

Aineiston kutistaminen oli perusteltua, koska tarkoituksena on luonnehtia Tshetshenian toista sotaa esimerkkinä internetissä tapahtuvasta propagandaksi luettavasta viestinnästä ja koska internetin tietotulva on niin valtava. Vuoden 2000 lokakuun valitseminen tutkimusajankohdaksi oli osin sattumaa. Silloin Tshetshenian toinen sota oli jatkunut aika tarkalleen vuoden verran. Tutkimuskohteiksi valitut www-sivut ilmestyivät pääosin verkkoon sodan alkaessa vuonna 1999. Voidaan olettaa, että tuolloin propagandasota internetissä oli saanut jo tietyt tekijät ja muodon.

Tutkimusasetelman kiinnittyessä *internetiin vihollisen tuottamisena ja propagoimisena yleisölle* ei aikarajoituksella ole niin suurta merkitystä. Propagandastrategiat ovat varmasti konfliktin alussa erilaisia kuin sen loppuvaiheessa, mutta tässä työssä ei pyritä selvittämään propagandakeinojen muuttumista sodan edetessä, vaan kuvaamaan sitä propagandan värittämää pelikenttää, joka koskee Tshetshenian toista sotaa www-ympäristössä. Propagandassa tapahtuvien muutosten sijaan keskitytään analysoimaan tietyin keinoin tuotettua propagandaa, sen painotuksia ja siitä muodostuvaa kokonaisuutta.

Tutkimusaineisto koostuu erilaisista materiaaleista. Sodan osapuolten www-uutispalvelimet sisältävät mm. uutisia, analyysseja, historiaa ja kirjallisuutta. Ainoa kirjan muotoon puettu aineisto on Venäjän federaation Росинформцентр-tiedotuskeskuksen ja РИА Новости –tietotoimiston painattama kirja *Chechnya: The White Paper. Part Two* (2000). Dokumentti on saatavilla myös sähköisessä muodossa Росинформцентр-sivuilta (URL: <http://www.infocentre.ru/user/index.cfm>). Tässä työssä keskitytään analysoimaan pääasiassa tekstejä, vaikka www-sivuilta löytyy myös kuvamateriaalia.

2.3 Tshetshenian toisen sodan pelikenttä

2.3.1 Basajevin ”suora linja” rintamalta

<URL: <http://www.qoqaz.net>>

Azzam Publicationsin julkaisemien *Jihad in Chechnya* –sivujen logossa on sotapäälliköiden Shamil Basajevin ja Ibn-ul-Hattabin kuvat (Hattab oikealla ja Basajev hänen vierellään), ja uutisiin on usein sisällytetty, kenen komennossa olevat joukot tekivät mitäkin. Sotapäälliköiden kuvien taustalla nousevat korkeat keltaiset liekit. Heikki Luostarisen mukaan juuri visuaalinen, henkilöity ja dramaattinen sanoma on sotapropagandassa tehokkain (Luostarinen 1999, 45).

Jihad in Chechnya –sivuilla mujahedeiksi (*муджахеды, моджахеды*) itseään kutsuvat muslimitaistelijat käyvät pyhää sotaa Venäjää vastaan. Sodassa kuolleet julistetaan marttyyreiksi. Mujahedit kuvataan sankarillisina ja rohkeina sotureina, jotka ovat valmiita kuolemaan Allahin takia ja pääsemään paratiisiin. Heidän sanotaan suorastaan rakastavan kuolemaa. He ovat kärsivällisiä ja heidän taistelutahtonsa on korkealla. Shamil Basajev puhuu eräässä haastattelussaan ”meidän sivuistamme”, joten kyseessä on Tshetsheniaan islamilaista valtiota ajavien radikaalien sotapäälliköiden tiedotuskanava (Понедельник 21 февраля 2000 Мировое эксклюзивное интервью с полевым командиром Шамилем Басаевым). Nämä ovat perustaneet islamilaisen sotaneuvoston¹, jota johtavat emiireiksi kutsutut Basajev ja Hattab ja jonka nimissä lausuntoja usein annetaan.

Vuoden 2001 syyskuussa sivut kuitenkin lakkasivat päivittymästä. Yhteyttä Yhdysvalloissa tapahtuneeseen terroristi-iskujen sarjaan on vaikea todistaa, mutta varmasti sivujen avoimesti vihaa levittävä tyyli on vaikuttanut asiaan.

---

¹ Высший Военный Маджлисуль Шура моджахедов Кавказа

2.3.2 Venäjän virallinen kanta

<URL: <http://www.infocentre.ru>>

Venäjän federaation *Росинформцентр* –tiedotuskeskuksen (englanniksi Russian Informational Center) takana on Venäjän viestintäministeriö eli kyseessä on Venäjän virallista kantaa propagoivat sivut. Venäjä taistelee Tshetsheniassa kategorisesti terrorismia vastaan, ja onkin onnistunut saamaan läpi nimityksensä *terrorismin vastaisesta operaatiosta*² omien ja osaksi neutraalienkin joukossa. Yhdysvallat ja Euroopan Unioni ovat hyväksyneet sodan terrorismin kitkemiseksi ja pitävät muutenkin virallisissa lausunnoissaan sotaa Venäjän sisäisenä asiana.

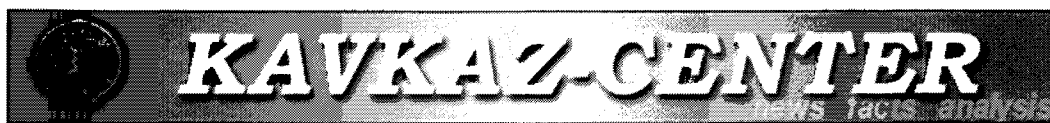
Ensimmäisessä Tshetshenian sodassa (1994-1996) oli Venäjän mukaan kyse ”perustuslaillisen järjestyksen palauttamisesta”¹. Nykyinen sota eroaa edellisestä paitsi sodan kiteytykseltään (termi Luostarisen 1999, 49), myös tiedotuspolitiikan suhteen. Ensimmäisessä Tshetshenian sodassa Venäjän tiedottaminen oli tehotonta, puutteellista ja salailevaa, ja tämä sai toimittajat etsimään tietoa muualta, eritoten tshetsheenilähteistä (Koltsova 2000).

Росинформцентр / Russian Informational Center perustettiin Venäjän federaation toimesta 1. lokakuuta 1999. WWW-sivut avattiin saman vuoden joulukuussa. Tiedotuskeskuksen tarkoituksena on sitä kritisoivan Glasnost Defense Foundation –järjestön mukaan keskittää itselleen Tshetshenian sotaa koskeva tiedotus. Росинформцентр on järjestön mukaan luotu lähteeksi tiedotusvälineille. Tshetshenian sodassa noudatetaan myös akkreditointijärjestelmää, jossa toimittajien täytyy täyttää tiettyjä ehtoja päästäkseen paikan päälle uutisoimaan sodasta. Esimerkiksi matkustaminen Tshetsheniaan omin päin on kiellettyä. (Legal Analysis of the Accreditation Rights of Mass Media Representatives in Chechnya)

---

¹ Министерство России по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникации
² Контртеррористическая операция; антитеррористическая операция; counter-terrorist operation; anti-terrorist operation

2.3.3 Kavkaz-Center – yksityinen projekti?

Sivujen logo vuonna 2000. <URL: <http://www.kavkaz.org>>

Sivujen logo vuonna 2002. Osoite sama.

Kavkaz-Center sanoo olevansa yksityinen tietotoimisto, joka ei edusta Itshkerian tshetsheenitasavallan hallitusta eikä mitään muutakaan valtiollista toimijaa. Uutta verrattuna vuoden 2000 tilanteeseen on, että Kavkaz-Center -sivuille on ilmestynyt tietoa niiden ylläpitäjästä. Kyseessä on ”tshetsheenien riippumaton kansainvälinen islamilainen internet-uutispalvelin”. Uutispalvelin perustettiin maaliskuussa 1999 Dzhoharin kaupungissa (Groznyissa). Sen perustaja on Itshkerian tshetsheenitasavallan kansallinen poliittisten teknologioiden ja strategisen tutkimuksen keskus².

Tarkoituksena on tarjota tietoa islamilaisen maailman, Kaukasian sekä Venäjän tapahtumista. Pääpaino on Itshkerian tshetsheenitasavallan tapahtumien uutisoinnissa Venäjän sotilaallisen hyökkäyksen johdosta. Uutispalvelin toteaa haluavansa välittää maailmalle tietoa Itshkerian todellisesta tilanteesta uutissaarron vallitessa. (О Кавказ-центре) Mielenkiintoista kuitenkin on, että sivuilla todetaan lopuksi, että ne edustavat mujahedien (ks. Jihad in Chechnya) positiota.

Sivuilla puhuu kollektiivinen henkilö nimeltä Kavkaz-Center. Henkilöiden nimiä mainitaan harvoin. Poikkeuksena tästä on kansallisen poliittisten teknologioiden ja strategisen tutkimuksen keskuksen asiantuntija-analyytikoksi kutsuttu Jusuf Ibrahim, joka kirjoittaa värikkäitä tarinoita Tshetshenian sodan motiiveista. Myös tshetsheenipoliitikko Zelimhan Jandarbijevin kirjoittamia artikkeleita löytyy sivuilta.

---

1 Восстановление конституционного порядка

2 Национальный центр стратегических исследований и политических технологий ЧРИ

Movladi Udugov, <URL: http://www.amina.com/people/mov_udugov.html>, 9.4.2002.

Kavkaz-Center –sivuilla on kuitenkin ”isä”, sillä niiden sanotaan olevan radikaalin tshetsheenioppositioliitikko Movladi Udugovin keksintö. Ensimmäisessä Tshetshenian sodassa Udugov toimi tiedotusministerinä ja työskenteli läheisesti ulkomaalaisten toimittajien kanssa. Aslan Mashadovin presidenttikauden alussa (vuodesta 1997 alkaen) Udugov toimi lyhyen ajan ulkoministerinä, mutta välit Mashadoviin katkesivat, ja Udugov siirtyi kannattamaan islamilaisen valtion perustamista Tshetshenian ja Dagestanin alueelle. (Krushelnycky 2000) Itse www-sivuilla ei kuitenkaan missään suoraan kerrota, että Udugov olisi sivujen takana. Kaksi hänen kirjoittamaansa artikkelia löytyy tosin sivuilta. Niissä Udugovin sanotaan olevan Itshkerian tshetsheenitasavallan kansallisen poliittisten teknologioiden ja strategisen tutkimuksen keskuksen johtaja, mistä voi epäsuoraan päätellä hänen olevan myös Kavkaz-Center –sivujen organisaattori.

Haku internetistä Movladi Udugovin nimellä tarjoaa hänestä enemmän tietoa. Yksi linkki vie Chechen Republic Online –sivuille, josta löytyy miehen lyhyt elämäkerta sekä kaksi kuvaa (<URL: http://www.amina.com/people/mov_udugov.html>). Udugovin kerrotaan toimineen presidentti Dzhohar Dudajevin lehdistöministerinä sekä Mashadovin ulkoministerinä. Nykyisin hän on Kavkaz-Center –uutistoimiston johtaja ja asuu Tshetshenian ulkopuolella. Alkuvuodesta 2002 Venäjä vaati Turkkiä luovuttamaan hänet, vaikkei hänen olinpaikastaan olekaan varmuutta. Pravda-lehden englanninkielisessä www-versiossa Udugovia kutsutaan terroristiksi, joka on käynyt informaatio sotaa Venäjää vastaan vuodesta 1994 (Yugov 2002).

Udugovin piilottamiselle Kavkaz-Center –nimisen kollektiivisen luomuksen taakse voi olla monia perusteita. Taustalla saattaa olla halu antaa kuva uutispalvelimesta, jolla ei ole kytkentöjä politiikkaan. Toisaalta www-sivuilla myönnetään avoimesti, että ne tuntevat sympatiaa muslimitaistelijoiden positiota kohtaan. Kavkaz-Centerin anonyymiyteen vaikuttaa varmasti myös Udugovin asema

Venäjän silmissä. Hän on yksi Venäjän etsintäkuuluttamista ”tshetsheeniterroristeista”. Uskottavuuden säilyttäminen ja toisaalta itsensä Udugovin suojeleminen voivat vaikuttaa haluun olla julistamatta hänen nimeään www-sivuilla. Vastapuoli, Venäjä, tietää kenen kanssa taistelee, mutta sodan ulkopuolinen ei sitä välttämättä tiedä.

2.3.4 Propagandaa uutispalvelimen muodossa

Movladi Udugovin tapaus kertoo osaltaan siitä, ettei Tshetshenian toisessa sodassa ole puolueettomia uutispalvelimia - on vain niiden representaatioita, joiden taustalla ovat kuitenkin poliittiset motiivit. Aineiston www-sivut, Kavkaz-Center, Jihad in Chechnya sekä Росинформцентр, paljastavat omansa suhteellisen helposti. Näiden lisäksi Tshetshenian sodasta kertovat monet muut www-sivut. Verkossa sotaa ei käydä yksituumaisesti Venäjä vastaan tshetsheenit, vaan tshetsheeniosapuoli jakautuu useisiin alaryhmiin. Kun valtamedia uutisoi sodan Venäjän armeijan ja tshetsheenitaistelijoiden välisenä, verkossa ”tshetsheenitaisteliijoita” on useampi ryhmä.

Tshetsheenimielisiksi luonnehdittavien www-sivujen ylläpitäjien kuva on jokseenkin yhdenmukainen. He ovat omien sanojensa mukaan joukko Tshetshenialle omistautuvia ihmisiä, jotka vapaaehtoisesti ja ilman palkkaa uhraavat aikaansa sivujen päivittämiseen. Motiivina heillä on usein halu antaa sodasta monipuolisempi kuva tai kertoa totuus sodasta. Chechen Republic Online –sivujen (<URL: <http://www.amina.com>>) taustataho haluaa tarjota monipuolisen kuvan ei ainoastaan sodasta, vaan tshetsheeneistä kansana. Näillä sivuilla tärkeää näyttää olevan tshetsheenien inhimillisyyden todistaminen ja väärin mielikuvien kumoaminen. WWW-sivut kertovat tshetsheenien kulttuurista, uskonnosta ja arkielämästä. Tshetsheenitahot ovat ymmärtäneet, etteivät saa läpi sanomaansa perinteisen median kautta, koska heidän Itshkeria-valtionsa on legitiimi ainoastaan heidän omasta mielestään. Kansainvälisissä suhteissa toimijoiksi hyväksytään vain suvereenit valtiot, joiden joukkoon Itshkerian tshetsheenitasavalta ei kuulu.

Tietty salaisuuden verho kuvaa tshetsheenimyönteisiä sivuja. Niissä uuden viestintäteknologian tarjoamat mahdollisuudet on valjastettu tehokkaaseen käyttöön: palautetta voi antaa sähköpostitse, mutta sen lähemmäksi ei pääse. Sivujen ylläpitäjää voi näin ollen vain arvailla. Se, mikä on lopulta ”Itshkerian tshetsheenasavallan kansallinen poliittisten teknologioiden ja strategisen tutkimuksen keskus”, jää epäselväksi. Keskus voi olla oikeasti olemassa tai sitten se voi olla vain ovela keino naamioida Kavkaz-Center –sivut tutkimusinstanssin alaisuuteen, ja lisätä näin uskottavuutta.

Jihad in Chechnya –sivuja julkaiseen Azzam Publicationsin sivuilla on erillinen frequently asked questions -osasto, josta löytyy kysymyksiä vastauksineen. Kysymykset koskevat eritoten sivujen takana olevaa tahoja. Vastauksissa kerrotaan, ettei Azzam Publicationsiin voi ottaa yhteyttä, koska heillä ei ole toimistoa eikä näin ollen katuosoitetta. Sivuja ylläpitävä taho ilmoittaa olevansa puhtaasti journalistinen organisaatio ja perustelee tällä kielteisiä vastauksiaan kysymyksiin, jotka koskevat pyhään sotaan osallistumista tai muita sotaan tai aseisiin liittyvää. (<URL: <http://www.azzam.com>>) Sen jälkeen kun Jihad in Chechnya –sivuja lakattiin päivittämästä syksyllä 2001, sivuja julkaisseesta Azzam Publicationsista näyttää tulleen journalistinen organisaatio. Sitä, minne ovat hävinneet sotaisa Shamil Basajev ja muut haastatellut sotapäälliköt, voi vain arvailla. Azzam Publications jatkaa silti edelleen uutisointia pyhistä jihad-sodista, joita käydään maailmalla. Merkittävimmät näistä ovat sodat Afganistanissa sekä Tshetsheniassa. Tshetshenian osalta uutisia ei kuitenkaan ole löydettävissä, vaikka sotaa sivuilla mainostetaankin.

Venäjän tiedotuskeskus *Росинформцентр* ei suinkaan ole ainoa Venäjän kantaa argumentoiva taho. Muita tällaisia ovat esimerkiksi Tshetshenian väliaikaishallinnon Администрация и правительство Чеченской Республики –sivut (<URL:<http://chechnya.gov.ru>>) sekä joulukuussa 2001 perustetut Информационный канал Чеченская Республика –sivut (<URL: <http://www.kavkaz.strana.ru>>). Myös The Independent Information Center of Chechen Republic –sivut (<URL: <http://www.chechnya.ru>>) mukailevat Venäjän kantaa.

---

1 Chechenpress (<URL: <http://web.sanet.ge/chechenpress>>), Chechen Times (<URL: <http://chechentimes.com>>)

Silmiinpistävää Tshetshenian toisen sodan propagandasodassa on www-sivujen määrä. Kullakin sodan osapuolella on useammat internet-sivut, joiden avulla ne propagoivat. Lukuisien sivujen ylläpito vaatii resursseja. Niitä näyttää löytyvän, sillä pääosa www-sivuista on ammattimaisesti rakennettuja. Pyrkimyksenä voi olla eri yleisöjen tavoittelu eri sivuilla, ja toisaalta oman sanoman levittäminen mahdollisimman laajasti.

3 INTERNET UUTENA SODAN FOORUMINA

3.1 Internet propagandavälineenä

Tshetshenian sodan tiedonkulussa uusilla viestintävälineillä on merkittävä sija. Sotapäälliköiden kerrotaan viestivän satelliittipuhelimien avulla. Sodan tapahtumista on helpompaa ja halvempaa kertoa internetin välityksellä kuin vaikkapa julkaisemalla lehtiä. Samalla se on myös tehokkaampaa ja turvallisempaa. Tshetshenian toisen sodan uutissaarto on laajamittaisempaa kuin ensimmäisessä sodassa – niin venäläisiä kuin ulkomaalaisiakin toimittajia on vähemmän kuin aikaisemmassa sodassa (ks. esim. Koltsova 2000). Venäjä voi kontrolloida federaation sisäisiä radio- ja televisiolähetyksiä helpommin kuin Venäjän ulkopuolella sijaitsevia palvelimia.

WWW-sivut on rakennettu siksi, koska vastapuolellakin on omat sivunsa. Näyttäisi siltä, että aloite propagandasodasta internetistä tuli tshetsheenipuolelta. Kavkaz-Center –sivut perustettiin reilu puoli vuotta aikaisemmin kuin Venäjän tiedotuskeskus. Tämä pakotti Venäjän vastatoimiin omien www-sivujen muodossa. Internetin avulla pyritään vaikuttamaan sodasta saatavaan kuvaan ja siihen, mitä ja miten sodasta uutisoidaan niin Venäjällä kuin muuallakin.

Jo Lasswell mainitsi propagandan olevan yksi sodan rintamista. Sodasta tiedottamisen voidaan sanoa olevan osa valtioiden julkisuuden hallintaa. Kuten propaganda, eivät julkisuuden hallinta ja sen synonyymit pr-toiminta ja imagonrakennuskaan ole uusia ilmiöitä (Luostarinen 1994, 16). Voidaan todeta, että internetin käyttämisessä propagandatarkoituksiin ei ole mitenkään ihmeellistä. Julkisuuden hallinnassa on luonnollista käyttää kaikkia olemassa olevia tiedotuskanavia, miksei siis myös www-ympäristöä.

Tshetsheenien osalta kyse on myös pääsystä maailmaan. He tarvitsevat internetiä, koska eivät pääse esille venäläisessä valtamediassa eivätkä kansainvälisessä mediassakaan. Internet tarjoaa jopa historialliseksi luonnehditun mahdollisuuden konfliktin kaikille osapuolille julkaista oma näkemys maailmanlaajuisesti (Stroehlein 2001). Tshetsheeneille heidän maansa ei nimittäin ole

---

¹ Propagandaksi nimitettiin jo katolisen kirkon 1600-luvulla suorittamaa käännytystoimintaa Euroopan ulkopuolella (Jackall 1995, 1). Sotapropagandan kulta-aikana pidetään maailmansotien välistä aikaa.

”Tshetshenia”, vaan itsenäinen Itshkerian tshetsheenitasavalta (lyhyemmin Itshkeria)¹. Nimitys on peräisin turkkilaisen kumyk-kielen sanasta ”itshker”, joka tarkoittaa sisämaata. Venäjän federaatio sotii Tshetshenia-nimistä subjektiaan vastaan, kun taas tshetsheenit Itshkerian puolesta. Tässä tutkielmassa käytetään Tshetshenia-nimitystä, koska se on nimi, jolla tshetsheenien kotimaa tunnetaan maailmalla. Itshkeria-sanaa käytetään, kun halutaan korostaa tshetsheenien tavoittelemaa itsenäistä valtiota.

Koska Itshkerian tshetsheenitasavaltaa ei ole yksikään valtio tunnustanut², tarkoituksena on varmasti myös oman olemassaolon puolustaminen. Erityisesti näin on presidentti Aslan Mashadovin hallituksen suhteen (Chechen Government). Vaaleilla valittu Mashadov ei nauti luottamusta Venäjällä. Toisaalta hänen asemansa on kiistanalainen Tshetsheniassakin. Tästä huolimatta Mashadov antaa Itshkerian presidentin ominaisuudessa määräyksiä alaisilleen ja lausuntoja lehdistölle www-sivuillaan³. Mashadovilla on myös edustajia useissa eri maissa. WWW-sivuilla Itshkeria pyrkii valtioksi muiden valtioiden joukkoon. Sivulla esitellään, millainen on Itshkeria, ja kuinka se täyttää valtion piirteet: sillä on presidentin lisäksi oma parlamenttinsa. Vihreäpohjaisessa, punaisella ja valkoisella raidalla sekä suden kuvalla varustettu lippu liehuu presidentti Mashadovin rinnalla. (Государственное информационное агенство Чеченпресс – Чеченская Республика Ичкерия)

Internetsota on valtakamppailua myös horisontaalisesti eri tshetsheeniryhmien välillä. Presidentti Mashadovilla on oma leirinsä. Toinen merkittävä on islamilaisen valtion perustamista kannattava, usein sissipäällikkö Shamil Basajeviin henkilöityvä muslimitaistelijoiden ryhmä, johon lasketaan kuuluvaksi myös Kavkaz-Center - sivujen ideoija Movladi Udugov.

Vaikka Tshetshenian toinen sota näyttää päällisin puolin Venäjän federaation sisäiseltä sodalta - ja myös tshetsheenien väliseltä sisällissodalta - liittyy sotaan myös kansainvälinen aspekti. Venäjä väittää, että Tshetshenia on kansainvälisen terrorismin pesä, jota rahoitetaan ulkoapäin. Ja vaikka Venäjä sanoo sodan olevan sen sisäinen

---

Lehdistö- ja pr-toiminta sekä mainostoimistot saivat alkunsa ensimmäisen maailmansodan jälkeen (Luostarinen 1998, 25, 28).

1 Чеченская Республика Ичкерия, Chechen Republic of Ichkeria

2 Afganistanin edesmennyt Taleban-hallinto tunnusti ainoana hallituksena Itshkerian itsenäisyyden.

3 Vuonna 2002 Itshkerian tshetsheenitasavallan viralliset sivut ovat siirtyneet Chechenpress-osoitteeseen, <URL: <http://chechenpress.com>>. Chechen Government –nimisiä sivuja ei enää ole, vaan ko. osoite on myytävänä.

asia, tiedetään hyvin, että ns. kansainvälinen yhteisö on kiinnostunut siitä, varsinkin ihmisoikeuksien osalta. Ehkäpä internetiä tarvitaankin vakuuttamaan sodan ulkopuoliset tahot.

Tshetsheenit eivät ole kuitenkaan internet-sodan pioneereja. Sellaisiksi voidaan kutsua Meksikon Chiapasin alueen zapatisteja, jotka vuonna 1994 hyökkäsivät varakomentaja Marcosin johdolla Meksikon valtiota vastaan. Taistelua käytiin paitsi aseina, myös viidakosta lähetetyin sähköpostiviestein:

”Nyt kun Chiapas on riuhtaissut meidät kansakuntien tietoisuuteen --- Pyrkimyksenämme on tyydyttää tämä Chiapasin tilanteeseen kohdistuva tiedonjano ja siksi lähetämme Teille toverimme, kapinallisen varakomentaja Marcosin vuoden 1992 puolivälissä laatiman kirjoitelman --- Toivomme, että tälle aineistolle löytyy tilaa jostain kunnianarvoisen lehtenne palstalta tai liitteestä. EZLN:n lehdistö- ja tiedotusyksikkö, tammikuussa 1994, Lacandonin viidakossa, Meksikossa (Subkomandante Marcos 1998, 8)”

Zapatisteista ei ollut kuullut aikaisemmin kukaan, mutta sähköiset ketjukirjeet tekivät heidät nopeasti tunnetuiksi ympäri maailmaa. Erilaisia keskusteluryhmiä perustettiin eri puolilla maailmaa (ks. Zapatistas in Cyberspace). Zapatistit käyttivät sähköpostia poliittisen agendansa ja tavoitteidensa esittämiseen ja julkistamiseen.

Internet ei olekaan passiivinen viestintäväline. Paitsi että internetissä olevaa aineistoa voi lukea, niin www-ympäristössä voi myös toimia. Gordon Grahamin mukaan internetiä voidaan kutsua kyberavaruudeksi sen takia, että se on uusi spatiaalinen ulottuvuus, jossa voimme olla ja elää. (Graham 1999, 24) Myös Jim Walch korostaa kyberavaruuden vuorovaikutteisuutta. Hän on tutkimuksessaan listannut sosiaalisen toiminnan muotoja, jotka ovat mahdollisia internetissä. Internet tuo lisäarvoa perinteisen median joukkoon, sillä internetissä perinteinen tiedonvälitysjärjestelmä voidaan ohittaa ja tietoa voidaan rakentaa uusista näkökulmista. Tietoa voidaan vaihtaa, hierarkkisia järjestelmiä ohittaa ja sosiaalisia sopimuksia voidaan neuvotella uudestaan. (Walch 1999, 145)

---

1 Ejército Zapatista de Liberación Nacional (Zapatistien kansallinen vapautusarmeija)

Internetin positiivisten ominaisuuksien lisäksi on tarpeen myös tarkastella kriittisesti, minkälaisiin toimintakehyksiin ja valtarakenteisiin internet voidaan osana mediajärjestelmää liittää, jotta voidaan arvioida, toteutuuko internetin potentiaalinen valtarakenteita muuttava vaikutus.

3.2 Sodan mediatila

Media on jo vanhastaan ollut politiikan näyttämö tai jonkinlainen peili, mutta nykyään se on myös areena, jossa synnytetään myös politiikan käytäntöjä eikä vain heijasteta niitä. Yhtenä syynä tähän on tiedon globalisoituminen internetin johdosta. Myös ajattelutavat ovat muuttuneet: nykyään korostetaan merkitysten kontekstuaalisuutta ja subjektiivisen käsittämisen ja tulkinnan kautta syntyviä käsityksiä todellisuudesta. Maailmasta voidaan esittää monia mahdollisia tulkintoja. Maailman tapahtumat ja toimijat luodaan Tommi Koivulan mukaan niistä kertovassa kielessä ja diskursseissa: ”Maailma on meille aina tulkittu ja merkityksellistetty maailma, ei maailma suoraan ja objektiivisesti (Koivula 1999, 24).” Tällöin yleisön on tärkeää omata kriittistä medialukutaitoa mediamanipulaatiota vastaan (ks. esim. Kellner 1998, 10). Propagandan kontekstissa olennaista on se, mikä tulkinnoista pääsee läpi eli minkä ihmiset omaksuvat ja mikä määrää poliittista toimintaa.

Mediaa poliittisten käytäntöjen tuottajana tutkinut Tommi Koivula toteaa artikkelissaan *Sodan raamit - Mediatila sodan merkitysten tuottajana* (Koivula 1999), että nykyään tiedotusvälineet muuttavat politiikan logiikkaa ja vaikuttavat politiikassa käytettävään argumentointiin. Erityisesti 1990-luvulla mediasta on tullut se näyttämö, jossa käsitellään ajankohtaisia ilmiöitä ja tuotetaan niille merkityksiä. Myös sodan merkitysten tuottaminen tapahtuu mediassa. Viestimistä on tullut tärkeä tekijä kansainvälisessä politiikassa. Koivula käyttää nimeä *mediatila* kuvaamaan tätä uutta toimintaympäristöä. (Koivula 1999, 24-25)

Kyse on myös valtataistelusta ja pääsystä ääneen mediassa. Noam Chomsky on todennut, että kahden tulkinnan välistä konfliktia on vaikea ratkaista, jos menneitä tapahtumia ei saa ottaa huomioon ja jos nykyaikaa tarkastellaan vain valtioiden valitsemien suodattimien avulla. Ne päästävät läpi vain virallisten vihollisten teot ja peittävät sopimattomat tosiasiat. Chomsky puhuu ”vallitsevasta tulkinnasta”, jonka

valtiokoneisto on kykenevä rakentamaan. Vallitseva tulkinta voi pitää pintansa kriitikkistä huolimatta, jos ihmisillä ei ole mahdollista saada tietoa muista lähteistä. (Chomsky 2000, 23) Persianlahden sota vuonna 1991 on hyvä esimerkki vallitsevan tulkinnan rakentamisesta ja sodan oikeuttamisesta sen kautta. Yhdysvallat rakensi kuvan konfliktista sellaiseen muotoon, jossa sen rauhanomainen ratkaisu tuntui mahdottomalta. Bushin hallitus ja Pentagon syöttivät medialle tarinoita ja disinformaatiota, joita valtamedia ei kyseenalaistanut, vaan toisti ne tosiasioina. Sodan vastustajat eivät puolestaan päässeet juuri ääneen valtamediassa. (Kellner 1998, 226-227 ja 232)

Gianpietro Mazzoleni ja Winfried Schulz huomauttavat artikkelissaan *Mediatization” of Politics: A Challenge for Democracy?*, että on eri asia puhua median kautta esitettävästä politiikasta (*mediated politics*) kuin median läpäisemästä politiikasta (*mediatized politics*). Ensimmäisellä he tarkoittavat tiedotusvälineiden perinteistä, jopa välttämätöntä välittäjän roolia kansalaisten ja valtion välillä. Media välittää kansalaisten aloitteet päättäjille ja päättäjien päätökset kansalaisille. Jälkimmäisessä, median läpäisemässä politiikassa politiikka on menettänyt itsenäisen asemansa ja joutunut median interventioiden kohteeksi. Tällöin media tuottaa itsenäisesti merkityksiä politiikkaan ja vaikuttaa näin suoraan politiikan sisältöihin ja käytäntöihin entisen välittäjän roolin sijaan. Mazzoleni ja Schulz eivät kuitenkaan pidä median läpäisemää politiikkaa todenmukaisena. Heidän mielestään eurooppalaisessa kontekstissa ei voida puhua median johtamasta politiikasta (*media-driven politics*), vaan pikemminkin politiikan ”medialisoitumisesta” (*mediatization of politics*), jossa median puhe- ja esitystavat määräävät jossain määrin myös politiikan käyttäytymistä. (Mazzoleni&Schulz 1999, 249-250)

Journalisti Johanna Neuman pohtii kirjassaan *Lights, camera, war: is Media Technology Driving International Politics* (Neuman 1996) mediateknologian vaikutusta kansainvälisiin suhteisiin, politiikkaan ja diplomatiaan. Neuman kertoo viestintäteknologian historian aina painotaidon ja sähkösanomien keksimisestä nykyajan kyberavaruuteen. Neumanin teesinä on, että uudet viestintävälineet ovat kautta historian herättäneet aluksi vastustusta ja haastaneet poliittiset päättäjät. Nämä ovat kuitenkin vallanneet tilansa takaisin ja sopeutuneet uuteen viestintäympäristöön. Neumanin mukaan viestintäteknologia pääsee valtaan vain jos on olemassa poliittinen tyhjiö. (Neuman 1996, 9, 11)

Viestintävälineet ovat aina vaikuttaneet kansainväliseen politiikkaan ja haastaneet sen käytännöt. Neumanin johtopäätös kritisoi Koivulan käsitystä, jonka mukaan median vaikutus kansainvälisiin suhteisiin olisi korostetusti 1990-luvun ilmiö. Se, miksi näyttää, että media määräisi yhä enemmän maailmanmenoa, saattaa Neumanin mukaan johtua siitä, että uusimmat viestintäteknologiat televisiosta alkaen ovat lyhentäneet poliitikkojen reaktioaikaa ja nopeuttaneet poliittisia prosesseja (sama, 7). Internet on levinnyt viimeisen vuosikymmenen aikana kovalla vauhdilla, kun taas vanhemmat viestintävälineet kehittyivät huomattavasti pitemmällä aikavälillä, jolloin aikaa sopeutumiseen oli myös enemmän. Neumanin ajattelua mukaillen internet saattaa nyt tarjota hyviä mahdollisuuksia vähemmistöille ja oppositiolle, mutta vallanpitäjät tulevat ottamaan tämän etumatkan kiinni.

Jokainen uusi viestintäväline on myös tuonut yleisön lähemmäksi päätöksentekoa. Erityisesti television yleistymisen on tuonut politiikkaan uuden elementin; historian, jota tehdään tässä ja nyt. Televisioutiset välittävät kuvaa suoraan paikan päältä reaaliaikaisesti. Tällöin poliitikot ovat pakotettuja reagoimaan televisiossa esitettäviin kriisipesäkkeisiin aikaisempaa nopeammin. Ajalla pelaaminen, diplomatian vanha keino, ei enää ole aina mahdollista. Yleisö on enemmän perillä maailman tapahtumista, ja siksi poliitikkojen on otettava huomioon yleisön mielipide. Poliittikka on myös henkilölistynyt ja saanut television kautta kasvot. (sama, 13)

Median *kautta* esitettävä politiikka ei siis tarkoita median *tekemää* politiikkaa (Mazzoleni&Schulz 1999, 260). Neuman sekä Mazzoleni & Schulz ovat näin ollen samoilla linjoilla Noam Chomskyn kanssa: valtio kykenee yhä viime kädessä kontrolloimaan mediassa esitettyä kuvaa todellisuudesta. Media painostaa valinnoillaan valtiota puuttumaan kriiseihin välittömästi ja toisaalta poistumaan paikalta, jos menestystä ei saavuteta (Neuman 1996, 14). Poliitikot joutuvat kiinnittämään enemmän huomiota pr-strategioihin ja päätösten perustelemiseen yleisölle. Uusi mediateknologia pienentää maapalloa, mutta tiedon leviämistä voidaan rajoittaa eivätkä kaikki valtiot halua hyödyntää uusia viestintävälineitä vaan pyrkivät määräämään, mitä mediassa esitetään ja sanotaan. Median itsenäisyys ja toimintavalta ovatkin nykykontekstissa olennaisimpia pohdinnan kohteita.

Kilpailu tiedon tuottamisesta ja sen levittämisestä kohdeyleisölle on lisääntynyt, mutta Chomskyn esittämän vallitsevan tulkinnan kyseenalaistaminen ei

ehkä vielä ole mahdollista. Internetillä on kuitenkin rajattu yleisö. Katsojien luja luottamus esimerkiksi televisiouutisiin ja internetin lähdekritiikkiongelmien vaikuttavat vallitsevan tulkinnan pinnalla pysymiseen. Internet kuitenkin haastaa vallitsevan tulkinnan, sillä se tarjoaa vaihtoehtoisia tulkintoja, jotka pääsevät verkon kautta julkisuuteen. Eri asia on, vaikuttavatko nämä vaihtoehtoiset tulkinnat vallanpitäjien toimintaan ja esimerkiksi sodan kontekstissa sen kulkuun.

Internetin media-arvoa rajoittavat paitsi yleisö ja sen epäluotettavuus (lähdekritiikki), myös mediajärjestelmä, jossa uutiset konfliktialueelta saadaan usein uutistoimistojen välittämänä. Se taho, joka kykenee saamaan sanomansa läpi uutistoimistojen kautta, voittaa usein puolelleen myös Euroopan johtavat kansalliset viestimet, jotka omien kirjeenvaihtajien puuttuessa tukeutuvat uutistoimistojen koostamaan materiaaliin. Heikki Luostarisen mukaan taloudelliset resurssit sekä kiire vaikuttavat siihen, millaista uutisointia sotatoimialueelta on mahdollista tuottaa (Kauhanen 2002).

3.3 Informaatio­sota

Informaatio­sodan (*information warfare*) käsite liittyy tietoturvasuuteen, lähinnä hakkerointiin ja tietokoneviruksiin. Erään määritelmän mukaan käsitteen synonyymi on tietojärjestelmäsodankäynti, jonka tarkoituksena on vaikuttaa tietoyhteiskuntaan ja sen kriittiseen infrastruktuuriin (Puolustusvoimien operaatiopäällikkö: informaatio­sota hämärtää rauhan rajoja). Toisaalta käsitteeseen liittyy myös tiedon vääristely: väärällä tiedolla (disinformaatiolla) vaikutetaan ihmisten toimintaan tai käännetään tieto heitä vastaan.

Informaatio­sota ja propaganda kohtaavat käsitteinä. Informaatio­sodan eräs vaikuttamiskeino, tiedon muokkaaminen tarkoitusta vastaavaksi tai sen vääristely, on osa propagandaa, vaikka propaganda käsitteenä on paljon laajempi ja kattaa myös muita tiedon esittämisen piirteitä. Propaganda ei ole myöskään välinesidonnainen. Tshetshenian toisen sodan kohdalla kyse on molemmista määritelmistä yhtä aikaa. Väline on informaatio­sodalle tyypillinen digitaalinen viestin, viestintä puolestaan pohjaa propagandakeinoihin.

Heikki Tiilikaisen mukaan informaatiiosodassa kyse on uudesta sodan ulottuvuudesta ja uudesta sodan näyttämöstä. Informaatio- eli tietosotaa voidaan käydä eri muodoin. Se voi tarkoittaa tiedon vääristelyä, tietojen käsittelyä asevoiman tueksi tai digitaalisin välinein tapahtuvaa hyökkäystä erilaisia tietojärjestelmiä vastaan. (Tiilikainen 1998) Tietosota on siis sodan yksi aspekti, jota voidaan käyttää varsinaisen sotilaallisen operaation lisäksi.

Tiilikainen lähestyy informaatiiosotaa sotilaallis-poliittisesta näkökulmasta. Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin termiä propagandasota, koska Tshetshenian toista sotaa tarkastellaan nimenomaan sotana mielipiteistä, joiden avulla voidaan ohjata myös politiikkaa ja käytäntöjä. Propaganda on kielenkäyttöä, kielikuvia, valokuvia, mitä vain. Se on vaikuttamista puheen ja kuvan keinoin (ks. esim. Lasswell 1927, 9). Informaatiiosodan käsite seuraa tietyllä tavalla mukana, koska internet liittyy siihen olennaisesti. Tshetshenian toinen sota täyttää informaatiiosodan piirteet, mutta tämän tutkielman tarkoituksena on luonnehtia sotaa propagandan näkökulmasta.

Nykyisin keskustelua herättää myös *virtuaalisota* (ks. esim. Ignatieff 2000). Virtuaalisota tarkoittaa sotimista kaukaa Naton Jugoslaviaan kohdistettujen ilmaiskujen tapaan. Tshetsheniassa kyse ei kuitenkaan ole sotimisesta kaukaa, vaan aseteknologian näkökulmasta aivan tavallisesta sodasta, jonka eräs aspekti on internetissä käytävä propagandasota. Tässä mielessä kyse ei ole virtuaalisodasta – ainakaan sodan silminnäkijöiden mielestä. Sotaa käydään paikan päällä; sekä Venäjän armeija että tshetsheniasta toimivat Tshetsheniassa ja kohtaavat toisensa kasvokkain. Naton ilmaiskut taas operoitiin Kosovon ja Serbian ulkopuolelta. Myös Hannu Nieminen puhuu artikkelissaan *Persianlahden sotako simulaatiota?* täsmäaseiden avulla tapahtuvasta sotimisesta kaukaa ja tämän seurauksena olevasta tietynlaisesta kuoleman anonyymiydestä (Nieminen 1991, 16). Nieminen nimittää tätä sodan medialisoitumiseksi. Tämän työn käsitys medialisoitumisesta on erilainen, kuten luvussa 3.2 osoitettiin.

Arkipuheessa ja mediakielessä informaatiiosota ja virtuaalisota saavat usein erilaisia merkityksiä kuin mitä niillä sotilaspiireissä ymmärretään. Kun sotilasasiantuntijat puhuvat informaatio- tai virtuaalisodasta aseteknologioiden ja strategioiden näkökulmasta, käyttää media niitä propagandasodan synonyymeina kuvaamaan sotaa mielipiteistä ja sodan esittämistä mediassa. *Mediasota* on myös

termi, jota käytetään. Silläkin on ainakin kaksi merkitystä. Mediasota voi tarkoittaa taistelua tiedotusvälineiden omistuksesta tai sotaa mediassa, tiedotusvälineiden avulla tai niiden muodossa käytävää taistelua. Jälkimmäinen määrittely sopii Tshetshenian tapaukseen, ja se voisi toimia propagandasodan synonyymina. Näkökulman selkeyden takia tässä työssä käytetään kuitenkin yksinomaan propagandasota -termiä. Paikka paikoin puhutaan internet-sodasta, koska tämä tutkielma kiinnittyy tiettyyn tiedotusvälineeseen.

3.4 Venäjän propagandavalmius

Neuvostojärjestelmä perustui viralliseen propagandaan ylhäältä alas. Venäläisille ei välttämättä ole tavallista, että propagointia tapahtuisi horisontaalisesti. Propagandalla on käsitteenä erilainen kaiku Venäjällä kuin lännessä. Neuvostoaikana propaganda toimi välineenä kommunistisen ideologian ja maailmankuvan levittämisessä eli oli olennainen osa koko poliittista järjestelmää.

Lännessä propaganda sai negatiivisen konnotaation 1950-luvulla, jolloin erityisesti Yhdysvallat marginalisoi propagandan tarkoittamaan kommunistien tai natsi-Saksan harjoittamaa vastaanottajien tahdon vastaista viestintää. Propagandan sijaan lännessä otettiin käyttöön sellaisia nimityksiä kuten tiedottaminen, pr-toiminta tai julkisuuden hallinta. Ne kuvaavat kuitenkin samaa ilmiötä kuin propaganda. Molemmissa on kyse enemmänkin suostuttelevasta kuin pakottavasta vaikuttamisesta. (Luostarinen 1998, 24, 26, 29)

Venäläisen yleisön mahdollisuudet seurata Tshetshenian toisen sodan www-versiota ovat rajalliset. Monet eivät pääse seuraamaan sodan osapuolten internet-propagandaa, koska heillä ei ole pääsyä www-ympäristöön. Страна.Ru -sivujen tekemän tutkimuksen mukaan noin 3,3 miljoonaa Venäjän kansalaista käyttää internetiä. Suurin osa heistä (87,3 %) asuu isoissa kaupungeissa ja 62,8 % on iältään alle kolmikymppisiä. Miehiä internet-käyttäjistä on tutkimuksen mukaan 60,8 %, ja korkeasti koulutettuja puolestaan 64 %. (Немиров 2001, Страна.Ru -sivuja lainaten) Kun verrataan internet-käyttäjien määrää koko federaation asukaslukuun (noin 145,5 miljoonaa, arvio vuodelta 2001), saadaan tulokseksi, että ainoastaan noin 2,3 %

Venäjän kansalaisista käyttää internetiä. Tästäkin lukumäärästä vain osan voi olettaa seuraavan Tshetshenian sotaa käsitteleviä www-sivuja.

Toinen internetin asemaan vaikuttava seikka on television ylikorostunut asema Venäjällä. Televisio on suosituin viestin, sillä lehtien tilaaminen maksaa, eikä kaikilla ole siihen varaa. Useat tv-kanavat ovat valtakunnallisia, joten ne tavoittavat laajan yleisön koko federaation alueella. Suurin osa televisiokanavista on tätä nykyä valtiollisia ja noudattaa Putinin hallinnolle uskollista tiedottamista. Putin kävi heti presidenttikautensa alussa näkyvästi taisteluun tiedotusvälineitä omistavia oligarkkeja vastaan. Venäjän mediamaailmassa kiista omistuksesta ja riippumattomuudesta tuntuu päättyneen valtiovallan voittoon. Viimeksi tammikuussa 2002 TV6-kanava joutui lopettamaan lähetyksensä menetettyään lähetyksensä velkojensa takia. Jo sitä ennen NTV-televisiokanava muuttui riippumattomasta televisiokanavasta valtiolliseksi öljy-yhtiö Gazpromin vallattua sen keväällä 2001.

Vaikka internet-propaganda ylittääkin valtiolliset rajat, on Tshetshenian toisen sodan tutkimisessa silti otettava huomioon Venäjä-konteksti: tiedotusvälineiden pääosin epäitsenäinen asema, sananvapaus-käsitteen historiasidonnaisuus sekä internet-yhteyksien määrä. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, millaisia yleisöjä sotapropagandalle Venäjällä muodostuu ja miten tärkeää internet-propaganda lopulta Tshetshenian toisen sodan kontekstin ”ihmismielten mobilisoinnissa” on.

Vladimir Putin kiinnittää edeltäjiensä enemmän huomiota imagoonsa. Hänen lehdistöministerinään toimii pr-toiminnan asiantuntija Mihail Lesin, joka yhdessä Kremlin Tshetshenia-tiedottajan Sergei Jastrzhembskin kanssa vastaa presidentin suhteista tiedotusvälineisiin. Internet on nostettu tärkeäksi Putinin hallinnon propagandakanavaksi. Syyskuussa 2000 perustettu kansallinen tietotoimisto *Страна.Ru* välittää tietoa Venäjän yhteiskunnasta. Страна.Ru järjesti yhdessä Газета.Ru -sivujen ja BBC Onlinen kanssa 6.3.2001 presidentti Putinin haastattelun, jota oli mahdollista seurata myös netistä. Putin vastasi internetin kautta lähetettyihin kysymyksiin, joita tuli yli 20 000 (sama). Tshetshenia-kysymysten kohdalla Putin toisti Venäjän armeijan taistelevan Tshetsheniassa ekstremistejä ja kansainvälistä terrorismia vastaan. Hän kiisti väitteen, että sota olisi suunnattu tshetsheenejä vastaan kansana. (Владимир Путин признался во вражденной лени)

Venäjällä kehitetään voimakkaasti informaatioyhteiskuntaa¹. Tshetsheniaan liittyen vuoden 2001 lopulla avattiin Информационный канал Чеченская Республика –sivut² osana Страна.Ru –projektia. Internet-toimintaa harjoitetaan valtion ja yritysten yhteistyönä. Esimerkiksi Страна.Ru –sivut on perustanut Tehokkaan politiikan säätiö –niminen yritys³. Sivuilla kerrotaan, että niiden tavoitteena on toimia valtion ja kansalaisten välisenä keskustelufoorumina. Valtio voi www-sivujen kautta välittää tietoa kaikille yhteiskuntaryhmille federaation alueella, ja saada suora palautetta kansalaisiltaan. Tämä takaa tehokkaasti toimivan demokratian toteutumisen. Sivuilla todetaan juhlallisesti, että propagandan aikakausi on ohi, ja alkaa uusi uutisten aikakausi. (Идеология) Vaikka Страна.Ru –sivut sanovat olevansa itsenäinen toimija, sivut näyttävät keskittyvän uutisoimaan nimenomaan Putinin hallintoon liittyvistä asioista. Syntyy mielikuva, että televisiolähetysten lisäksi Venäjän nykyinen johto haluaa vaikuttaa yleisöön myös internetissä. Venäjällä internet-yhteyden omaavat erityisesti nuoret ja koulutetut ihmiset.

Noam Chomskyn mukaan valtioilla on kyky kontrolloida tiedonvälitystä ja muokata sitä haluamaansa suuntaan (Chomsky 2000, 23). Mazzoleni & Schulz toteavat, että vaikka poliittiset instituutit ovat entistä riippuvaisempia ja alttiimpia median vaikutukselle, säilyy itse media poliittisten prosessien hallinnassa (Mazzoleni&Schulz 1999, 247). Venäjällä, jossa tiedotusvälineitä on perinteisesti käytetty edistämään poliittisia päämääriä, valtion ote mediasta on tänä päivänä luja. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisenä aikana venäläinen media itsenäistyi, mutta vain hetkeksi, sillä journalismin tekoon tarvitaan rahaa, jota löytyy vain harvoilta. Venäjällä käytiinkin 1990-luvulla useita mediasodiksi kutsuttuja kamppailuja tiedotusvälineiden omistuksesta. 2000-luvun alussa edellisen vuosikymmenen mediamogulit, tärkeimpinä Boris Berezovski ja Vladimir Gusinski, ovat paenneet

---

1 Ks. esim. Venäjän liikenne- ja telekommunikaatioministeriön eRussia - Электронная Россия – projektin www-sivut, <URL: <http://erussia.minsvyaz.ru/>>.

2 <URL: <http://kavkaz.strana.ru>>.

3 Фонд эффективной политики

ulkomaille, ja valtio kiristänyt otettaan useista aikaisemmin riippumattomiksi luonnehdituista tiedotusvälineistä.

Internetiin kiinnitetään myös Venäjällä enenevässä määrin huomiota. Sotilaallisen doktriinin lisäksi Venäjä on laatinut erityisen *tietoturvallisuuden doktriinin* (9.9.2000)¹. Doktriinin tarkoituksena on laajentaa sotilaallisen doktriinin informaatioaspektia. Tietoturvallisuusdoktriinin mukaan Venäjän federaation kansallinen turvallisuus riippuu mitä suurimmassa määrin juuri tietoturvallisuudesta. Doktriini turvaa laillisin keinoin tapahtuvan vapaan tiedonvälityksen ja sananvapauden, mutta toisaalta kieltää propagandan ja agitaation. Uhaksi luetaan mm. tiedon manipulaatio eli disinformaatio. (Информационная безопасность Российской Федерации)

Mielenkiintoista seikkaperäisessä asiakirjassa on se, miten Venäjän virallisen tiedotuksen yleisöksi mainitaan omien kansalaisten lisäksi myös ulkomaalaiset (Методы обеспечения информационной безопасности Российской Федерации). Federaatio haluaa siis ulottaa tiedotuksen omien lisäksi myös muihin. Tätä tukee se, että esimerkiksi *Росинформцентр* -sivuja voi lukea sekä venäjäksi että englanniksi. Vaikka Venäjä pitää Tshetshenian sotaa sisäisenä asianaan, se ei ilmeisestikään halua jättää ulkomaailmaa vastapuolen propagandan varaan. Taustalla on myös ensimmäisen Tshetshenian sodan opetukset. Silloin tshetsheenit osasivat käyttää informaatiota hyväkseen venäläisiä paremmin, ja tuloksena oli, että yleisön mielipide sotaa kohtaan kääntyi Venäjälle kielteiseksi sen omien tiedotusvälineiden uutisoidessa sodasta tshetsheenien positiota suosivasti.

Nykyisessä sodassa kaikki on toisin: Venäjän tiedonvälitys on avoimempaa ja runsaampaa mutta samalla tehokkaasti kontrolloitua. Koska virallista tietoa on nyt helposti saatavilla, ei tiedotusvälineiden tarvitse kääntyä muiden tiedonlähteiden puoleen. (Koltsova 2000) Toisaalta voidaan kysyä, mitä tämä ”virallinen tieto” on, kenelle se on tarkoitettu, kuinka todenmukaista ja objektiivista se on ja lopulta, onko olemassa vaihtoehtoja tietoa virallisen tiedon lisäksi. Tässä tutkielmassa internet nähdään lähteenä, joka tarjoaa vaihtoehtoisia tulkintoja virallisen tulkinnan

---

¹ Доктрина информационной безопасности Российской Федерации
<URL:<http://www.strana.ru/print/969031992.htm>>, 19.3.2001.

vastapainoksi tilanteessa, jossa itse sotatoimialueelta saatava informaatio on tarkoin suodatettua.

4 WWW-SIVUT PROPAGANDANA

4.1 Viholliskuva

4.1.1 Vihollisuuden syvärakenne

Ihminen haluaa tietää, kuka on, mihin kuuluu ja mihin taas ei. Siksi tarvitaan sosiaalista järjestystä, jossa kaikella on nimi ja paikka. Viholliskäsitys tarjoaa tietyn maailmankuvan, sillä sen avulla selitetään universaaleja asioita (Burke 1984, 78). Ystävä-vihollinen –asetelma sekä hyvä-paha –jako ovatkin Vilho Harlen mukaan sosiaalisesti ja poliittisesti rakennettuja eivätkä suinkaan luonnollisia. Identiteetti ja toiseuden torjuminen esimerkiksi muukalaisvihan muodossa eivät ole uusia ilmiöitä, vaan pohjaavat pitkään ajattelun, puheen ja toiminnan traditioon. (Harle 2000, 4, 6) Myös viholliskuvat ovat historian avulla tuotettuja ja niillä on historiallinen jatkuvuutensa (Luostarinen 1986, 26).

Vieraan käsittäminen Toisena ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että toinen käsitettäisiin aina negatiivisena. Vilho Harlen mukaan vihollinen syntyy vasta, kun ”me” ja ”he” koetaan syvästi erilaisina, ja kun ”meidän” käsitetään edustavan hyvää ja ”heidän” paha. Hyvän ja pahan ulottuvuus tuo toiseuteen vihollisen leiman. Tällöin toinen nähdään alempiarvoisena, ei-ihmisenä, vaarallisena eläimenä, jonka voi ja saa tappaa. (Harle 1991, 19) Oma toiminta oikeutetaan vihollisen kautta.

Ystävä-vihollinen –dualismille on Euroopassa pitkät perinteet. Erityisesti orientti, Lähi-itä on eurooppalaisesta näkökulmasta perinteinen vihollinen. (Harle 1991, 25-26) Leimaavaa hyvä-paha –ajattelussa on sen poissulkevuus. Se joka on hyvä, ei voi olla paha ja toisinpäin. Ajattelu kategorisoi toisen osapuolen viholliseksi ja toisen enkeliksi, joka ei tee pahoja tekoja. Tällainen mustavalkoinen asetelma estää Harlen mukaan näkemästä, että sodan kaikista osapuolista löytyy todellisuudessa sekä hyvä että paha puoli (Harle 2000, 189-190).

Ofer Zurin mukaan sota on sosiaalinen ilmiö, joka vaatii väestön aktiivista tai passiivista suostumusta sekä yhteistä käsitystä vihollisesta ja jota edeltää rationaalinen suunnittelu (Zur 1991, 346). Venäjä nimesi Tshetshenian molemmat sodat, ensimmäisen perustuslaillisen järjestyksen palauttamiseksi ja toisen, tutkimuksen kohteena olevan, terrorismin vastaiseksi operaatioksi. Tshetsheenit on

Venäjällä myös kriminalisoitu kansana. Heidän nähdään mielellään olevan syyllisiä jokaiseen rikokseen. Usein kuuleekin puhuttavan ”tshetsheenijäljestä”¹. Tshetsheenit ovat tavallaan Venäjän sisäisiä vihollisia. Heitä syrjitään kansallisuuden perusteella. He eivät saa sisämaanpassia, joka toimii Venäjällä henkilöllisyystodistuksena, eivätkä he voi täysimääräisesti käyttää oikeuksiaan federaation kansalaisina.

Zur määrittelee vihollisen oikeaksi tai kuvitelluksi uhaksi, mutta vihollisuus puolestaan edellyttää molemminpuolista vihaa. Viholliskuvan Zur tiivistää yleisesti hyväksytyksi, stereotyyppisiin ja vihollisen inhimillisyyden kiistämiseen perustuvaksi kuvaksi ulkopuolisesta ryhmästä (sama, 350).

Käytännössä vihollisuus näkyy erilaisina ryhmäkäyttäytymisen piirteinä. *Kaksoisstandardilla* Zur tarkoittaa vihollisen lukemista automaattisesti pahaksi oman ryhmän edustaessa aina hyvää. Kaksoisstandardiin kuuluu myös vihollisen negatiivisten tekojen ymmärtäminen hänen persoonaansa kuuluvaksi ominaisuudeksi, kun taas vihollisen positiiviset teot ymmärretään ainoastaan tilannekohtaiseksi poikkeavuudeksi. Muita vihollisasetelmaan olennaisesti kuuluvia ilmiöitä ovat tiedonvälityksen, käsittämisen ja muistin *valikoivuus*. Vihollisesta uutisoidaan vain negatiivisia asioita tai puolitotuuksia, ja ihminen taas uskoo yleensä sitä viestiä, joka sopii vahvistamaan hänen entisiä käsityksiään asioista. (sama, 357)

Viholliskäsityksiin liittyy myös tietty *paradoksaalisuus* ja viholliskuvien *historiasidonnaisuus* (vrt. Luostarisen ’historiallinen jatkuvuus’). Paradoksaalista on viholliskäsitysten vaihtelevuus: sama vihollinen saatetaan eri yhteydessä kuvata aivan erilaiseksi. Zur antaa esimerkiksi juutalaiset, joita on toisaalta kuvattu ahneiksi, toisaalta taas heidän rikkauttaan on ihailtu. Tshetshenian sodassa vallitsee samanlainen tilanne: venäläiset kuvaavat toisaalta tshetsheenejä omatunnottomiksi tappajiksi, samalla heidän taistelutaitojaan ihailaan. Vihollinen voidaan kuvata kasvottomana, saatanallisena tai elottomana oliona. Myös eläinvertaukset ovat keskeisiä. (sama, 359-361, 363) Sodassa vihollisen inhimillisyyden kiistäminen on tärkeää väkivallan oikeuttamiseksi (Harle 1991, 22).

Tshetsheenien nimeämisessä viholliseksi löytyy myös erilaisia piirteitä, joita käsitellään tarkemmin kappaleessa 4.1.3.

---

¹ Чеченский след

4.1.2 Vihollinen poliittisen yhteisön perustana

Harle näkee vihollisen poliittisena ilmiönä, joka tietoisesti rakennetaan tai tuotetaan määrättyjä tarkoituksia varten. Vihollinen propagoidaan yleisölle historian ja psykologisten keinojen avulla niin, että vihollisuus jotakuta ryhmää varten alkaa tuntua luonnolliselta.

Carl Schmitt käsittää vihollisen synnyn toisella tavalla. Hänen mukaansa vihollisen nimeäminen on poliittisen järjestelmän perustavaa laatua oleva ominaisuus – yksi sen tärkeimmistä ja intensiivisemmistä hetkistä. Valtioiden väliset suhteet perustuvat ystävä-vihollinen –jakoon (*Freund und Feind*). Sen avulla määritellään, onko valtio toisen valtion kanssa liittossa vai vastakkain. Schmittin mukaan vihollinen on arvovapaa käsite, johon ei tulisi sotkea muita kategorioita, esimerkiksi hyvä-paha –akselia. Vihollisen nimeämiselle riittää, että on olemassa toinen, muukalainen, joka ratkaisevasti eroaa meistä. (Schmitt 1979, 27)

Schmittin konstruoiman poliittisen vihollisen ei tarvitse olla vihattu tai moraalisesti paha (sama, 29). Vihollinen on näin ollen puhdas, julkinen ja poliittinen. Vihollisella Schmitt kuvaa sitä, mitä vasten politiikka heijastetaan. Schmittin mukaan politiikka jää sanojen tasolle, jos ei voida osoittaa, ketä tai mitä vastaan argumentoidaan. Schmitt etsii vihollinen-ystävä jaolla pohjaa, jolle valtio rakentaa eritoten sisäpolitiikkansa. Yhteisen vihollisen löytäminen yhdistää kansakunnan, jolloin voidaan puhua poliittisesta yhteisöstä. Sodan ollessa läsnä oleva mahdollisuus – tosin äärimmäinen keino - vain ystävä-vihollinen –jako on Schmittin mukaan tarpeeksi tehokas yhteisöä yhdistävä tekijä. Samalla päätös vihollisesta on vastuullinen, sillä siinä kansalaiset velvoitetaan tarvittaessa sotimaan vihollista vastaan, jossa henkensä menettäminen on mahdollista. Schmitt huomauttaakin, että vain poliittisen vihollisen takia on laillista ja legitiimiä kuolla, muttei minkään muun, esimerkiksi joidenkin ideaalien tai normien puolesta. (sama, 33, 44-46, 49-50)

Schmitt kuitenkin toteaa, että käytännön politiikassa erilaiset erottelut, kuten hyvä-paha ja kaunis-ruma, ovat käyttökelpoisia välineitä. Tätä ei kuitenkaan pidä sekoittaa alkuperäiseen ystävä-vihollinen –asetelmaan, jossa vihollinen määräytyy objektiivisin kriteerein. Schmitt rajaa vihollisen politiikkaan kuuluvaksi ominaisuudeksi. Hänen mukaansa yksityisellä ihmisellä ei voi olla vihollisia sanan varsinaisessa merkityksessä (sama, 52). Jako ystäviin ja vihollisiin liittyy

nimenomaan valtioiden välisiin suhteisiin sekä sisäpolitiikkaan. Samoin vihollisesta päättäminen kuuluu valtiolle, eikä esimerkiksi kirkolle, sillä valtiolla on politiikan monopoli. Jos vihollisesta ei pystytä päättämään, se tarkoittaa, ettei poliittinen yhteisö ole yhtenäinen.

Harlen mukaan viholliskuva on subjektiivisessa mielessä tai sotapropagandan avulla luotu esitys siitä, miltä vihollinen näyttää. Konfliktin syvärakenne paljastuu kuitenkin vihollisen valinnassa. Se, joka nimetään viholliseksi, kertoo mistä lopulta on kyse ystävän ja vihollisen suhteessa. (Harle 2000, 12) Harle mukailee tässä Schmittin tekemää erottelua politikoinnin ja politisoinnin välillä. Tshetshenian toiseen sotaan sovellettuna Venäjä aloitti sodan tshetsheenejä vastaan sen takia, ettei heidän kanssaan ollut mahdollista tehdä liittoa. Venäjä näki heidät täysin erilaisina. Schmittin näkökulmasta Venäjän ja Tshetshenian suhteet tulivat tiensä päähän ja heidän välinen konfliktinsa piti ratkaista. Toisaalta Tshetshenia on myös asia, johon Venäjän sisäpolitiikka tiivistyy. Sota Tshetsheniassa alkoi, koska Venäjä halusi torjua federaation turvallisuutta uhanneen terrorismin, ja toisaalta estää poliittisen yhteisön hajoamisen tshetsheeniä pyrkien itsenäisiksi federaation alaisuudesta.

Schmitt korostaa vihollisen olevan kansainvälisten suhteiden olennainen perusta, jolla ei kuitenkaan ole mitään tekemistä vihollisuuden kanssa. Schmittin ajattelua ei oikeastaan voida soveltaa propagandaan, koska hän keskittyy kuvaamaan vihollisen nimeämistä valtion politiikan suuntaamisessa, missä itse vihollisen käytännön propagointi yleisölle jää taustalle. Schmitt ei kommentoi, mihin propagandaa tarvitaan eikä sitä, miksi viholliskuvia kuitenkin rakennetaan oikeuttamaan sotia. Tässä työssä ei keskitytä vihollisen analysointiin valinnan ja valtion rakentamisen näkökulmasta, vaan paino on Schmittinkin huomioimassa käytännön politiikassa, jossa vihollinen propagoidaan erilaisin iskulausein yleisölle.

4.1.3 Tshetshenian sodan vihollinen

Venäjän federaation uusin sotilaallinen doktriini (21.4.2000) ei nimeä suoraan ketään potentiaalista vihollista, ehkäpä koska sen asema kansainvälisessä politiikassa ei tätä salli - Venäjä ei ole entisenlaisensa suurvalta. Doktriini kiinnittää erityistä huomiota sisäisten etnis-uskonnollisten konfliktien hallintaan. Venäjän vihollinen on siis ennen

kaikkea sisäinen. On ilmeistä, että uusi doktriini on synnytetty myös Tshetsshenian toista sotaa silmällä pitäen. (Киреев 2000)

Kenneth Burke on analysoinut Hitlerin keinoja rakentaa vihollinen. Tärkeää on yhden vihollisen löytäminen, jolloin muodostuu yhteinen me-identiteetti. Vaikka vihollisia olisikin todellisuudessa useampia, ne on näytettävä yleisölle yhtenä toimijana. Sotaa on käytävä yhtä vihollista vastaan. (Burke 1984, 62-63) Myös Schmitt puhuu sisäisen vihollisen merkityksestä (Schmitt 1979, 46-47).

Kari Palosen mielestä nimillä on aina poliittinen ulottuvuus niiden valinnaisuuden johdosta. Nimi keksitään eli se valitaan nimien joukosta. Koska nimi voidaan aina valita myös toisin, sisältää nimeämisprosessi konfliktin mahdollisuuden. Palonen huomauttaa myös, että uusia nimiä tarvitaan aina. Nimeäminen liittyy politisoinnin ja politikoinnin väliseen suhteeseen, jossa uuden nimen kautta on mahdollista avata uutta pelitilaa. Nimi on myös keksimisen lisäksi hyväksyttävä, mikä korostaa nimen propagoimista yleisölle. (Palonen 1997, 239-240, 245)

Tshetsshenian toisessa sodassa vihollisen määrittäminen on toisaalta tehty selkeästi, toisaalta taas ei. Sana ”tshetsheeni” on saanut negatiivisen merkityksen, mutta eri asia on, viitataanko sillä varsinaisesti viholliseen. Tshetsshenian sodassa on kuitenkin kyse sisällissodasta, jossa Venäjä pyrkii saamaan alueen uudelleen hallintaansa. Sotatoimien ohella Venäjä, ainakin omasta mielestään, myös jälleenrakentaa maata. Tällöin olisi epäviisasta puhua tshetsheeneistä vihollisina, jos heidän luottamustaan yritetään samalla saavuttaa.

Venäjän federaation tiedotuskeskuksen sivujen vihollista ei sanota viholliseksi, vaan vastapuolta nimitetään sanoilla: *чеченский террорист* (tshetsheeniterroristi), *бандит* (bandiitti), *боевик* (taistelija), *экстремист* (ekstremisti), *экстремист-пропагандист* (ekstremisti-propagandisti), *сепаратист* (separatisti), *международные террористы* (kansainväliset terroristit) tai *наемник* (palkkasoturi). Vihollisesta käytetään myös kollektiivimuotoja *незаконные вооруженные формирования* (laittomat asejoukot) sekä *бандформирования* (rosvojoukot). Sivut korostavat erityisesti terrorismia, joka uhkaa Tshetsshenian lisäksi myös muuta federaatiota. Islamilainen maailma koetaan uhaksi ja kansainvälisestä terrorismista annetaan esimerkkejä. Venäjä rajaa siis vihollisensa koskemaan terroristeja, ääriaineeksia ja federaation yhtenäisyyttä vastaan taistelevia tshetsheenejä.

Jihad in Chechnya- ja Kavkaz-Center –sivuilla vihollinen saa yhtä monta nimeä: *российские гангстеры* (venäläiset gangsterit), *агрессоры* (hyökkääjät), *окуранты* (miehittäjät), *террористы* (terroristit), *кроважадные русские* (verenhimoiset venäläiset), *российские наемники* (venäläiset palkkasoturit), *русские бандиты* (venäläisrosvot), *русские военные преступники* (venäläiset sotarikolliset) sekä neutraalimmin *российские вооруженные силы* (venäläisjoukot), *российские солдаты* (venäläiset sotilaat). Jihad in Chechnya pitää venäläisiä selkeästi vihollisina ja kutsuukin heitä englanninkielisillä sivuillaan vihollisiksi (*enemy*). Jihad in Chechnya –sivuilla vihollisiksi lasketaan myös petturit (*национал-предатели*) omien joukossa, joita odottaa kuolemanrangaistus. Vihollinen ei ole siis ainoastaan ulkoinen, vaan myös sisäinen.

Nimitykset ovat pääosin samoja, synonyymeja. Esimerkiksi terroristeja sanotaan löytyvän molemmilla puolilta, samoin palkkasotureita. Vastakkainasettelu tiivistyy hyökkääjä/valloittaja – separatisti –asetelmaksi, jossa Venäjä on tshetsheenien mielestä tunkeutuja, tshetsheenit taas Venäjän näkökulmasta hajottajia. Viholliskuvat ovatkin Vilho Harlen mukaan usein peilikuvallisia: molemmat osapuolet luonnehtivat toisiaan lähes samoilla kielteisillä ilmaisuilla ja käyttävät myös itsestään samankaltaisia myönteisiä ilmaisuja. (Harle 1994, 232, 237)

Terroristi-sana on hyvin epämääräinen ja siksi käyttökelpoinen nimitys. Terroristiksi tuomitseminen vaatii aina perusteluja, joiksi Venäjä katsoo mm. kerrostaloräjähdykset Venäjän kolmessa kaupungissa syksyllä 1999. Näillä iskuilla Venäjä näkee olevan tshetsheenijäljen, vaikka tapahtumat ovatkin äärimmäisen tulkinnanvaraisia, eikä räjähdyksille ole pystytty löytämään todistettavia syyllisiä. Tshetsheenitaistelijoiden lisäksi iskuista on syytetty myös Venäjän turvallisuuspalvelua.

Tshetsheenit taas näkevät venäläiset sotajoukot terroristeina niiden siviiliväestöön kohdistuvan väkivallan vuoksi. Heikki Luostarisen mukaan terrorismin vastainen operaatio on tällä hetkellä poliittisesti korrekti tapa nimetä erilaiset sota- ja sortotoimet. Vastapuolen toimintaa kutsutaan terrorismiksi ja omaa puolestaan terrorismin vastaiseksi (Kauhanen 2002).

---

1 Syyskuussa 1999 kaksi asuintaloa räjähti Moskovassa, yksi Volgodonkissa ja yksi Dagestanissa Buinakskin alueella.

Venäjän federaation tiedotuskeskuksen (Росинформцентр) englanninkielisillä sivuilla Itshkerian tshetsheenitasavaltaa, itsenäistä Tshetsheniaa nimitetään rikollisvaltioksi (*criminal regime, criminal state*), näennäiseksi valtioksi (*so-called Republic of Ichkeria, formation of a piratical quasi-state, pseudo-state*) ja sissivaltioksi (*a filibuster republic*) (Chechnya. The White Paper. Presentation of the second edition of the book prepared by Russian Information Centre and RIA Novosti). Tällaisten nimitysten käyttö korostaa Venäjän kantaa Itshkeriaa kohtaan. Se ei ole itsenäinen eikä oikea valtio.

Vihollisen inhimillisyyden kiistäminen on tärkeää molemmilla puolilla. Venäjän mukaan tshetsheenien hallinto on ei-inhimillinen ja kammottava rosvohallitus (*бесчеловечный, страшный бандитский режим*) eivätkä tshetsheenitaistelijat ansaitse ihmisarvoa; heitä kutsutaan ei-ihmisiksi (*нелюди*). Tshetsheniaan on keskittynyt paha (*сосредоточение зла*) ja siitä on tullut terrorismin ja rosvouksen pesä (*очаг терроризма и бандитизма*). (Командующий объединенной группировкой войск на Северном Кавказе генерал-лейтенант Валерий Баранов обещает бандитам трудную зиму: Боевики воюют только за деньги)

Kavkaz-Center asettaa vastaavasti venäläisten moraalin kyseenalaiseksi: ”A Russian man is ready to kill even his brother and to forgive his blood for a bottle of vodka (International Association and Right).” Venäläinen ihminen on valmis helposti luopumaan periaatteistaan ja pettämään läheisensä saadakseen viinaa. Sama teema jatkuu myös venäjänkielisillä sivuilla: ”Русские говорят: «Для чего жить, если не пить?» (У русских всегда получается «Как всегда»)". Venäläiset elävät juodakseen, sillä elämä ilman juopottelua ei ole elämää. Juoppo-rinnastusta käyttivät myös suomalaiset kansallisvaltiota rakentaessaan. Itärajan takana odotti paitsi karhu, myös juopottelevia venäläisiä sotilaita.

Vihollisasetelma saa myös yleismaailmallisia piirteitä, kun Venäjä mieltää tshetsheenien lisäksi viholliseksi myös islaminuskoisen maailman. Tshetsheenisivuilla taas Venäjä nähdään esimerkkinä riistoa harjoittavasta kristitystä maailmasta. Vastakkain tässä mikrotasolla Venäjän federaation ja sen subjektin konfliktissa ovat makrotasolla muslimit ja kristityt. Maailma jakaantuu Tshetshenian sodassa tiukasti kahtia uskontokunnan mukaan. Erityisesti Jihad in Chechnya –sivut, mutta myös Kavkaz-Center kärjistävät kristittyjen ja muslimien vastakkainasettelun.

Росинформцентр taas ei uskontoaspektiin keskity, vaikka puhuukin islaminuskoisista taistelijoista. Venäjälle terrorismi on aiheena kaikkein keskeisin, koska se aloitti sodan terrorismin vastaisena operaationa. Näin ollen on loogista ellei suorastaan välttämätöntä viljellä terrorismiin liittyvää sanastoa. Ensimmäiseen Tshetshenian sotaan verrattuna Venäjä teki uuden poliittisen avauksen nimittäessään toista sotaa taisteluksi terrorismia vastaan. Rinnakkain tämän nimityksen kanssa käytetään myös ensimmäisestä sodasta peräisin olevaa perustuslaillisen järjestyksen palauttamista. Palosta lukien voidaan sanoa, että Venäjällä on näiden kahden nimityksen johdosta enemmän pelitilaa, koska se voi perustella sotatoimiaan kahdesta lähtökohdasta kohdeyleisöstä riippuen. Carl Schmittin ystävä-vihollinen –ajattelua mukailleen sota terroristeja vastaan Tshetsheniassa tekee Venäjästä yhtenäisen poliittisen yhteisön. Terrorismi on venäläisiä yhdistävä tekijä, ja kansalaiset tuki sodalle perustuu nimenomaan terrorismin uhan torjumiseen.

4.2 Propagandan yleisöt

4.2.1 Internetin valikoitunut yleisö

Internet-propagandan yleisö on jo valmiiksi *valikoitunutta ja jäsentynyttä* (Stroehlein 2001), sillä www-sivuille harvoin eksyy sattumalta. WWW-sivujen tarkka osoite täytyy olla tiedossa tai keksiä ainakin sopiva hakusana, jonka avulla sivuille löytyy linkki hakukoneesta. Tshetshenian toista sotaa käsittelevillä sivuilla vierailevat ovat jo valmiiksi kiinnostuneita konfliktista. Heillä on jokin syy päästä tutustumaan www-aineistoon. Syitä voi olla monenlaisia, mutta olennaista onkin se, että internet-propagandan yleisö omaa valmiiksi jonkun asenteen tai ainakin tietyn käsityksen sodasta ja sen osapuolista.

Sivut ovat usein ammattimaisesti rakennettuja, jolloin syntyy tunne ammattimaisesta uutispalvelimesta. Tarkoitus on Andrew Stroehleinin mukaan häivyttää rajaa objektiivisen journalismin ja propagandan välillä. Hänen mukaansa www-sivuilla on mahdollista tarjota ovelaa propagandaa. Kuitenkin se, että sivuille harvoin eksyy asiasta tietämätön, argumentoi tätä käsitystä vastaan. Jos yleisö on seurannut Tshetshenian tilannetta vähänkään pitempään, niin sivujen

propagandaluonne tulee helposti ilmi. Tietysti paljon riippuu myös yleisön asenteesta ja tarkoitusperistä. Jos tuntee sympatiaa tiettyä sodan osapuolta kohtaan, www-sivut luultavasti vain vahvistavat tätä. Jos taas ei ole tietoinen siitä, että sodan osapuolia on enemmän kuin kaksi ja että sodasta kertovia sivuja on lukuisia, voi jäädä liian yksipuolisen tiedon ja kokemuksen varaan seuratessaan vain tiettyjä sivuja tai joutua jopa niiden vedättämäksi.

Strohlein näkee internet-propagandan yleisönä ammattilaiset: journalistit, liikemiehet, sotilaat, analyttikot sekä tiedustelupalvelut (sama). Jos näin on, niin silloin www-sivujen kautta on mahdollista vaikuttaa sodan uutisointiin ja jopa päätöksentekijöihin. Länsimaat seuraavat varmasti Tshetshenian tilannetta, vaikka päätöstä sotaan puuttumisesta ei ole mikään valtio tehnyt ja vaikka diplomatian tasolla Venäjän kanta saa ymmärrystä, erityisesti syyskuun 2001 terroristi-iskujen jälkeen.

Strohlein väittää, että sivujen tarkoituksena on pikemminkin tuottaa vihaa luovaa materiaalia (hate speech) ja saada siitä moraalista tyydytystä kuin jotenkin vaikuttaa konfliktin kulkuun. Tshetshenian toisen sodan aineiston perusteella tarkoituksena on kuitenkin vaikuttaa myös jälkimmäiseen. Erityisesti oman position puolustaminen tuntuu olevan tärkeää. Tietysti kyse on myös vihan luomisesta vihollista kohtaan sekä väkivallan oikeuttamisesta.

Venäjän sisältä katsottuna internetin voidaan sanoa olevan tietynlainen eliittien kommunikointiväline. Internet-yhteyksien määrä on Venäjällä yhä pieni väestömäärään verrattuna. Konfliktialueella ja Venäjälläkin vain koulutetulla, hyvin toimeentulevalla väestöosalla on mahdollisuus internetin hyödyntämiseen. Toisaalta internet leviää koko ajan, mutta sen hyödyntämismahdollisuudet riippuvat ennen kaikkea varallisuudesta sekä siitä, miten valtio suhtautuu internetiin.

4.2.2 Aineiston yleisöt Lasswellin jaottelun mukaan

Lasswell puhuu ryhmistä, joille propaganda on rakennettava kohdennetusti. Tämän tutkielman kontekstissa ne mielletään yleisöiksi. Propagandan yleisöjä on hänen mukaansa neljä: vihollinen (*enemy*), omat (*home*), liittolaiset (*allies*) ja puolueettomat (*neutrals*) (Lasswell 1927, 193). Propagandan onnistumiseen ei siis riitä omien

vakuuttaminen sodan tarkoituksista, vaan yhtä lailla tärkeää on vaikuttaa vihollisjoukkoihin sekä ylläpitää suhteita myös sodan ulkopuolisiin tahoihin. Jokaiselle neljälle yleisölle on rakennettava erillinen propagandastrategia, jonka päämäärät ovat luonnollisesti myös erilaiset. Tehokas propaganda on Lasswellin mukaan kaikenkattavaa, joka vetoaa kaikkiin mahdollisiin yleisöihin jokaisen yleisön tarpeiden mukaan joko suoraan tai epäsuoraan. Sopivan propagandastrategian kehittämisen edellytyksenä on yleisöjen tapojen tunteminen ja kuvitteellinen yleisöön identifioituminen. (sama, 202, 210)

Pyhää sotaa Tshetsheniassa käyvän *Jihad in Chechnya* -tahon propagandan yleisöksi (kohderyhmäksi) on selvästi ajateltu omia. WWW-sivut toivovat tavoittavansa koko maailman muslimit, sillä heihin vedotaan jatkuvasti muslimeina, uskonveljinä ja –sisarina ja heidän apuaan – niin rukouksina kuin rahallisesti – pyydetään tai suoranaisesti vaaditaan:

”Oh Muslims! This is a call to all of you! Oh Muslims across the world, in the East and the West, fight the enemy in person and with your wealth! Fight the enemy with your supplications to Allah Most High that he may bestow victory upon your brothers who are oppressed in Chechnya! (A Call to the Believers)”

Venäjänkielisillä www-sivuilla kanssamuslimeihin vedotaan samalla tavalla. Kaikki muslimit köyhistä rikkaisiin ovat velvollisia auttamaan veljiään Tshetsheniassa. Koko maailma on noussut Tshetsheniassa sotivia uskonveljiä vastaan.

Vetoomuksia uskonveljien auttamisesta korostetaan katkelmilla Koraanista. Pyhää sotaa käyvät pääsevät paratiisiin, kuten muuan sotapäällikkö Arab ”Arbak” Akmorzhev. Hänen ilmoitetaan kuolleen sydänkohtaukseen Allahin takia 20.5.2000. Hänen urotekojaan korostetaan ja lisäarvoa hänen persoonalleen haetaan siitä, että Venäjä oli nimennyt hänet yhdeksi etsityimmistä sotapäälliköistä. Tarinalla sotapäällikön kuolemasta halutaan kannustaa rohkeuteen ja taisteluvalmiuteen ryhässä sodassa. (Суббота 20 мая 2000 муджахеды сообщают о смерти полевого командира Арбака)

Se, että www-sivut ovat englanniksi, kertoo laajan yleisön tavoittelusta. Kohderyhminä ovat omien lisäksi liittolaiset, tarkemmin sanottuna *toivotut* liittolaiset. Islamilainen maailma ei ole reagoinut tshetsheenikapinallisten avunpyyntöihin

toivotulla tavalla. Sivujen tarkoituksena on kerätä tukea ja kannatusta omalle näkökannalle eli pyhälle sodalle Tshetssheniassa.

Venäjän federaation tiedotuskeskuksen (*Росинформцентр*) venäjänkielisten sivujen yleisöksi voisi kuvitella omat; ne venäläiset internet-käyttäjät, jotka uskovat Venäjän terrorismin vastaisesta operaatioon. Tiedotuskeskuksen tehtävänä on myös suodattaa materiaalia sekä kotimaisen että ulkomaisen median käyttöön. Omien lisäksi propagandan kohteena ovat myös neutraalit, joille operaatiota perustellaan kansainvälisen terrorismin avulla. Sivuja voi lukea sekä venäjäksi että englanniksi, mikä vahvistaa käsitystä kahdesta erillisestä kohderyhmästä.

Kavkaz-Center tarjoaa tietoa kolmella kielellä: englanniksi, venäjäksi ja turkiksi. Englanti on puolueettomia varten, turkki ehkäpä mahdollisia liittolaisia silmällä pitäen ja venäjä puolestaan vihollisen, Venäjän tiedotusvälineitä ja miksei myös omia venäjää osaavia varten. Kansainvälisen riippumattoman tietotoimiston, nykyisen internet-uutispalvelimen *Kavkaz-Centerin* yleisöksi voisi kuvitella sananmukaisesti koko ns. kansainvälisen yhteisön. Lasswellin termein tämä tarkoittaisi lähinnä puolueettomia ja liittolaisia.

Eräiden arvioiden mukaan *Kavkaz-Center* –sivujen yleisömäärä ei ole suuri, mutta niitä seuraavat monet vaikutusvaltaiset tiedotusvälineet ja asiantuntijat (Krushelnycky 2000). Sivujen tiedetään olevan propagandaa, ja niiden esittämät tappioluvut ja kertomukset voitoista ovat usein liioiteltuja. Silti sivut tarjoavat arvokasta tietoa siitä, missä taisteluja käydään sekä mahdollisuuden saada tietoa muusta kuin venäläisestä näkökulmasta.

Kavkaz-Center -sivuilla vedotaan myös maailman muslimeihin. Sivujen mukaan tshetsheenien on yksin taisteltava suurvaltaa, Venäjää, vastaan. Sivujen mukaan venäläisiin on suhtauduttava kategorisesti vihollisina: heidän kanssaan ei saa olla missään tekemisissä. Muslimeja myös kutsutaan uskonsotaan, jihadiin:

”Which other evidence is needed to be given that Muslim believe that this is a holy Jihad for Allah, defence of belief & of Muslim fatherland and states? (Jihad in Chechnia)”

Mielenkiintoista on, että sekä Jihad in Chechnya- että *Kavkaz-Center* –sivuilla on julkaistu sama kutsu muslimeille Tshetsshenian mujaheditaistelijoilta (ks. Призыв ко

всем мусульманам от имени моджахедов Чечни). Näyttääkin siltä, että tutkimusajankohtana syksyllä 2000 islamilaista valtiota Tshetsheniaan ajavilla taistelijoilla oli käytössään kaksi propagandakanavaa: Jihad in Chechnya- ja Kavkaz-Center -sivut.

4.2.3 Tiedotuskanava ulospäin

Monien Tshetshenian tilanteesta perillä olevien mielestä internet-propaganda on suunnattu ennen kaikkea kansainväliselle yleisölle (ks. esim. Stroehlein 2001 ja Krushelnycky 2000). Stroehlein väittää sen suunnatun erityisesti länsimaisille yleisöille. Kuitenkin esimerkiksi Jihad in Chechnya –sivut tavoittelevat ensisijaisesti muslimimaailman tukea, eivät länsimaiden. Siksi Stroehleinin kommentti on tämän työn aineiston perusteella liian suppea. Kyse ei ole vain länsimaista, vaan konfliktin ulkopuolisista tahoista yleensäkin.

Kysymyksen voisikin asettaa toisinpäin ja pohtia, kenelle propaganda ei ainakaan ole suunnattu. Tshetsheenit, jotka yhä oleskelevat kotimaassaan tai esimerkiksi naapurimaan Ingushetian pakolaisleireillä, ovat internetin ulottumattomissa. Tshetsheeneitä on myös muuttanut ulkomaille asumaan, mm. länsimaihin. Heillä voi jo kuvitella olevan pääsy internetiin ja varmasti myös halu tietää, mitä entisessä kotimaassa tapahtuu. Stroehlein näkee internetin juuri tällaisena paikallisen ja ulkopuolisen eliitin kommunikointivälineenä (Stroehlein 2001). On kuitenkin hyvin vaikea arvioida ulkotshetsheenien määrää. Mitkään tutkimuksen kohteena olevat sivut eivät ole ensisijaisesti suunnattu tshetsheeneille, eikä internetillä näin ole paikallista roolia konfliktissa. Enemmänkin se vaikuttaa olevan tiedotuskanava Tshetsheniasta ulospäin.

4.3 Propagandan päämäärät

4.3.1 Propagandan strategiset päämäärät

Lasswell jakaa propagandan päämäärät strategisiin ja taktisiin. Strategiset päämäärät koskevat tietynlaisia linjanvetoja, taktiset päämäärät puolestaan kiinnittyvät propagandan toteuttamiskeinoihin. Strategisten päämäärien kohdalla näkyy selvimmin Lasswellin ajattelun aikasidonnaisuus ja toisaalta hänen tutkimuskohteensa, ensimmäinen maailmansota.

Lasswellin mukaan propagandalla on neljä strategista päämäärää: vihan lietsominen vihollista kohtaan; liittolaisten tuen säilyttäminen; puolueettomien tuen säilyttäminen, ja jos mahdollista, yhteistyö niiden kanssa sekä viimeiseksi, vihollisen moraalien heikentämien. (Lasswell 1927, 195) Strategiset päämäärät kohdistuvat siis kaikkiin yleisöihin: omiin, liittolaisiin, puolueettomiin ja viholliseen. Jako neljään päämäärään noudattaa Lasswellin ajatusta erillisten propagandastrategioiden luomisesta kullekin yleisölle. Tshetshenian toisen sodan propagandoissa pyritään myös vetoamaan eri yleisöihin eri tavalla. Tärkeimmäksi propagandan yleisöksi näyttää aineiston perusteella nousevan puolueettomat. Erityisesti Kavkaz-Center pyrkii vaikuttamaan sodan ulkopuolisiin. Venäjän tiedotuskeskus puolestaan propagoi sekä puolueettomille että omille tiedotusvälineille. Jihad in Chechnya –sivujen pääyleisöksi näyttää ajattelun toivotut liittolaiset islaminuskoisista maista. Myös vihan lietsominen vihollista kohtaan on näkyvää.

Lasswell esittelee myös keinoja strategisten päämäärien saavuttamiseksi. Omille vihollinen esitetään ilkeänä ja murhanhimoisena hyökkääjänä, joka on esteenä suunnitelmiamme ja unelmiemme toteutumiselle. Vihollinen esitetään myös saatanallisena, joka uhkaa moraaliamme ja itsetuntoamme. (sama) Kyseessä on siis eräänlainen heijastaminen: vihollinen on paha, koska se estää kansamme kukoistuksen. Lasswellin ajattelu lähestyy tässä Zurin vihollisen inhimillisyyden kiistämistä. Käsitys yhtyy myös Harlen ajatteluun pahuuden projisoimisesta omaan hyvyyttä vastaan. Vihollinen on joku, jota voi syyttää elämän pahoista asioista (Harle 2000, 12). Kun vastassa on läpeensä pahana esitetty vihollinen, voidaan sota tiivistää oikeutetuksi taisteluksi hyvän ja pahan välillä. On sodittava, jotta hyvä voittaa ja paha kukistuu.

Tshetshenian toisen sodan kontekstissa vihollisuus on läsnä ja vastapuolesta on keksitty argumentteja, jotka kyseenalaistavat vihollisen moraalin ja ihmisyyden (vrt. luku 4.1.3). Jihad in Chechnya sekä Kavkaz-Center haluavat nähdä sodan taisteluna islaminuskoisen ja kristityn maailman välillä. Islamilaisten maiden on sivujen mukaan yhdistettävä voimansa, jotta Venäjän ja Naton muodostamaa uhkaa Kaukasiassa voidaan vähentää (Кавказская хроника. К событиям на Кавказе. Комментарии). Strategiaksi on näillä www-sivuilla otettu erityisesti liittolaisiin vetoava propaganda, jossa Tshetshenian sota liitetään laajempiin yhteyksiin kuvaamalla sotaa kahden uskontokunnan välisenä konfliktina.

Venäjä puolestaan lähestyy sotaa aivan toisesta näkökulmasta. Kun aineiston tshetsheenilähteet esittävät sodan globaalissa mittakaavassa 'muslimit vastaan kristityt', on Venäjän suhtautuminen kaksijakoista. Yhtäältä Venäjä haluaa vähätellä vihollista korostamalla, että kyse on voitettavissa olevista rosvojoukoista. Toisaalta Venäjä rakentaa tarinaa tshetsheeniterroristeista, joilla on yhteyksiä myös muihin maihin.

Venäjä onkin tilanteessa pakotettu miettimään enemmän sanomaansa kuin tshetsheeniosapuolet, joilla ei ole periaatteessa mitään hävittävää. Venäjä joutuu puolustelemaan propagandallaan, mitä tekee Tshetsheniassa. Siihen terrorismin vastainen operaatio sopii nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa hyvin. Aineiston ajankohtana, syksyllä 2000 elettiin kuitenkin vielä toisenlaisessa tilanteessa. Ehkäpä terrorismin ehkäiseminen sopiikin keinoksi pelotella omia: terroristi kykenee tekemään paha arvaamattomasti. Toisaalta tshetsheenitaistelijoiden kutsuminen rosvojoukoiksi ajaa vihollisen inhimillisyyden kiistämisen tehtävää sen lisäksi, että nimitys kyseenalaistaa vihollisen iskukyvyyn. Tshetshenian 1990-luvun alusta jatkuneen sekavan sisäpoliittisen tilanteen avulla on helpompi mieltää vihollinen rosvoksi ja separatistiksi kuin kutsua tshetsheenejä terroristeiksi. Jälkimmäinen kun vaatii painavampia todisteita, joita Venäjä ei ole esittänyt.

Vaikka Lasswellin strategisia päämääriä voidaan luonnehtia yleismaailmallisiksi ja toimiviksi myös nykysodan propagandaa eritellessä, ovat keinot päämäärien saavuttamiseksi nykysodassa erilaisia. Kyse on toisaalta myös sodan erilaisesta luonteesta. Lasswell tarkasteli maailmansotaa, tämä tutkielma puolestaan keskittyy kuvaamaan alueellista konfliktia. Sekä aika että konteksti

vaikuttavat siihen, että Lasswellin esittämät keinot eivät kaikki enää sovi Tshetshenian tapaukseen. Kolmas muutostekijä on väline. Internet rikkoo sitä yhtenäisyyden vaikutelmaa, joka vielä ensimmäisen maailmansodan aikaan voitiin luoda valjastamalla kaikki käytettävissä olevat tiedotusvälineet yhdeksi propagandakoneistoksi.

Liittolaisten tuen säilyttäminen edellyttää Lasswellin mukaan heidän kunnioittamistaan ja arvostamistaan, mikä osoitetaan kotimaisen propagandan avulla (Lasswell 1927, 196). Ilmeisesti Lasswell tarkoittaa, että kotimaisissa tiedotusvälineissä pidättäydytään kritisoimasta liittolaisia. Tshetshenian sodassa varsinaisia liittolaisia, ainakaan näkyviä sellaisia, ei ole. Väitteitä siitä, että tshetsheenitaistelijat saavat tukea ja rahoitusta ulkomailta, on esitetty, mutta periaatteessa kyse on Venäjän federaation ja sen subjektin välisestä sodasta.

Puolueettomat tahot on taas vakuutettava niistä hyödyistä, joita vihollisen tappio saa aikaan. On kuvailtava sodan kauhuja ja vihollisen haluttomuutta solmia rauha ja vakuuttaa omasta rauhan tahdosta. (sama) Tshetshenian sodan kontekstissa mikään osapuoli ei vakuuta olevansa valmis rauhaan. Pikemminkin puolueettomia vakuutetaan uskomaan *taistelun oikeus*. Tshetshenian kaksi sotaa ovat Venäjän argumentaatiossa erillisiä sotia. Ensimmäisessä sodassa Venäjällä ei hänen mukaansa ollut konkreettista tavoitetta, koska tilanne Tshetshenian sisällä ei ollut hyvin tiedossa. Tshetsheenit pitivät Venäjän väliintuloa aggressiona ja taistelu oli taistelua itsenäisyydestä. Toisessa sodassa Venäjällä on konkreettinen tavoite: tuhota banditismi ja epäjärjestys eli palauttaa järjestys. Tällä kertaa Venäjä tiesi myös, mitä odottaa Tshetsheniassa. (Генерал-полковник Геннадий Трошев: «В Чечне будет мир!»)

Kavkaz-Center –sivujen mielestä kaksi *viimeisintä* sotaa Tshetshenian ja Venäjän välillä ovat jatkoa jo 450 vuotta kestäneelle sodankäynnille: ”And a new war began in September 1999 truly not a new one, but began the continuation of the same 450 year’s Chechen-Russian war (Nohchichou (Chechenia) – Ichkeria).” Sivujen mukaan sota jatkuu, kunnes tshetsheenit saavat vapautensa ja Venäjän harjoittama kansanmurha loppuu. Jihad in Chechnya –sivuilla sotapäällikkö Hamzat Gelajevin haastattelusta käy ilmi, että tshetsheenisissien mielestä ensimmäisen sodan iskulauseena oli ”vapaus tai kuolema”, kun taas nykyisen sodan ydinsana on islam. Tavoitteena on islamilaisen valtion perustaminen Tshetsheniaan. Tämän tavoitteen

takana ovat haastatellun mukaan *kaikki* tshetsheenit, myös heidän johtonsa, mukaan lukien presidentti Mashadov. Tällä halutaan luoda kuva yhtenäisestä rintamasta, jolla on myös yhteinen tavoite. (Вторник 18 апреля 2000 Интервью с полевым командиром Хамзатом Гелаевым, главнокомандующим Шатоя)

Vihollisjoukkojen taistelumoraaliin vaikutetaan puolestaan lannistamalla heitä ja villitsemällä tappiomielialaa; järjestetään kampanjoita, joilla nostetaan vihollisvaltion kansalaisia hallitsevaa luokkaa tai vähemmistöjä vastaan ja järkytetään näin vihollisen kansallista yhtenäisyyttä (Lasswell 1927, 195-196). Tshetshenian toisessa sodassa tällaisia tavoitteita ei ole nähtävissä. Vihollinen yleisönä ei ole Tshetshenian sodan propagandassa keskeinen. Internet ei ole toimiva väline tähän, koska enemmistöllä tshetsheeneistä ei ole pääsyä www-sivuille, eivätkä internet-yhteydet tavoita suuria joukkoja Venäjälläkään.

Hitlerin mukaan vihollisen lisäksi tarvitaan *päämäärä* (Burke 1984, 78). Tshetshenian toisessa sodassa propagandan päämäärät ovat sidoksissa sodasta käytettyihin nimityksiin. Venäjä haluaa saattaa terrorismin vastaisen operaation loppuun. Toisaalta Venäjä hyödyntää yllättäen myös ensimmäisestä sodasta peräisin olevaa kiteytystä järjestyksen palauttamisesta. Näyttääkin siltä, että terrorismin vastainen operaatio on peruste, jota Venäjä virallisesti käyttää. Armeijan piirissä vanha järjestyksen palauttaminen on yleisempi nimitys.

4.3.2 Propagandan taktiset päämäärät

Strategisiakin päämääriä kiinnostavampia tämän työn tutkimusasetelman kannalta ovat Lasswellin esittämät propagandan taktiset päämäärät. Ne liittyvät kiinteästi propagandan toteuttamiskeinoihin. Lasswell nimeää kolme taktista päämäärää: eri yleisöjen kiinnostuksen herättäminen, sopimattomien ideoiden mitätöinti sekä sellaisten epätotuuksien välttäminen, jotka voidaan kyseenalaistaa ennen strategisten tavoitteiden saavuttamista. Propagandan taktinen luonne on siis kahdensuuntainen: toisaalta tuotetaan ja levitetään omaa propagandaa, toisaalta taas torjutaan muualta tulevaa. Lasswellin mukaan tulee ennen kaikkea varoa, ettei propaganda vaaranna strategisia päämääriä. (Lasswell 1927, 200)

Propagandan tuloksia voidaan Lasswellin mukaan vain olettaa. Olettamista helpottaa propagandamateriaalin ennakkotestaus ja siten käänteisvaikutusten huomioonottaminen. Propagandan menestys riippuu myös suotuisista olosuhteista (*favourable conditions*) eli sitä ei voida loppuun asti ennäkoida. (sama, 209, 213) Tässä suhteessa Lasswell on jälleen nykyaikainen; niin sodan kuin politiikankin seuraukset ovat osin odottamattomia.

Politiikan ennustamattomuutta on pohtinut myös Hannah Arendt kirjassaan *The Human Condition* (1958). Arendtin mukaan poliittisen toiminnan luonteeseen kuuluu ennustamattomuus. Tämä johtuu siitä, että ihmisyksilöt ovat kaikki erilaisia ja kykeneviä saamaan aikaan mitä tahansa. Ihmisten ilmaisuvapaus merkitsee samalla, etteivät he voi täysin hallita tekojensa seurauksia. Arendtin mukaan ainoa keino vaikuttaa ennustamattomiin seurauksiin on vaatia politiikkaan osallistuvilta lupauksen antamista ja niiden pitämistä. (Arendt 1958, 233, 237)

Arendtin ajattelussa keskeisen sijan saa ihmissuhteiden verkostomalli, jossa ihmisyksilöt toimivat aloitteentekijöinä sysäten liikkeelle erilaisia ideoita tarinoiden muodossa. Näiden etenemistä tai toteutumista ei kuitenkaan voi ennustaa, koska puhe ja toiminta ovat peruuttamattomia eivätkä ne toisaalta jätä jälkeensä pysyviä tuloksia. Yksilö ei myöskään voi hallita puheidensa seurauksia niiden julkistamisen jälkeen, sillä muut jatkavat hänen kertomuksiaan reagoidessaan niihin ja synnyttäessään näin uusia aloitteita. Arendt kuvaakin poliittista toimintaa jatkuvana dynaamisena prosessina ihmisten välillä, millä ei ole alkua eikä loppua ja missä aloitteen teot seuraavat toisiaan. (sama, 184, 190)

Arendt suhtautuu sotapropagandaan kielteisesti. Hänen mukaansa sodassa puhe palvelee ainoastaan tiettyä tavoitetta eli väkivallan oikeuttamista. Propagandassa puhujan persoonalla ei myöskään ole väliä. Arendtin ajattelussa puhujien persoonat ovat tärkeässä asemassa, koska puhe perustuu ihmisten esiintulolle ainutkertaisina yksilöinä ja omina persooninaan. (sama, 179-180) Arendt tarkoittanee sodan kritiikillään sitä, että sodassa poliittinen puhe ei ole samanlaista kuin hänen tarkoittamassaan merkityksessä, missä aloitteilla synnytetään aina jotain uutta ja hyvää. Propaganda on suunniteltua toimintaa ja *keino* saavuttaa tiettyjä päämääriä, kun taas poliittinen toiminta on luovaa toimintaa vailla varmoja tuloksia. Arendtin argumentoima toiminnan peruuttamattomuus ja ennustamattomuus pätevät kuitenkin myös propagandaan, joka on myös tietyllä tavalla aloitteiden tekemistä ja

ajatusmallien levittämistä. Propagandan onnistumista ei suunnittelusta ja ennakkotestauksesta huolimatta voida etukäteen varmistaa. Propagandisti voi vain lähettää eteenpäin tietynlaisia viestejä, joiden perillemenosta ei kuitenkaan ole mitään varmuutta. Voi olla, että viestit menevät sellaisenaan läpi esimerkiksi tiedotusvälineissä, jolloin propaganda on onnistunut tavoitteissaan.

Ajankohtainen Tshetshenian toiseen sotaan liittyvä esimerkki propagandan läpimenosta saatiin vastikään. 9. toukokuuta 2002 Dagestanissa, Kaspijskin varuskuntakaupungissa tapahtui pommi-isku. Presidentti Putin julisti teon terroristien tekemäksi, muttei maininnut, ketä tarkkaan ottaen piti syyllisinä iskuun. Hän puhui vain ”roskaväestä”. Länsimaiset mediat olivat kuitenkin tottuneet siihen, että Venäjä langettaa vastaavissa tilanteissa syyntshetshenien kontolle. Näin ei tällä kertaa tapahtunut, mutta siitä huolimatta kansainväliset tietotoimistot liittivät tapahtuman automaattisesti Tshetshenian sodan yhteyteen. (Shihab 2002) Lehdissä uutisoitiin mm., että Dagestan sijaitsee Tshetshenian naapurissa ja että tshetshenisisseillä on ollut tapana tehdä iskuja. Media veti näin oma-aloitteisesti yhtäläisyysmerkit terroristi-iskujen ja tshetshenien välille, joten voidaan todeta, että Venäjän propagandakoneisto onnistui tavoitteissaan. Venäjän ei tarvitse enää aktiivisesti toistaa propagandan ydinsanomaansa, jossa tshetshenejä nimitetään terroristeiksi. Länsimainen mediayleisö on jo omaksunut käsityksen siitä, että ”jäljet johtavat aina Tshetsheniaan” ja käyttää sitä itsenäisesti, ilman että viestiä tarvitsisi tukea tai todistaa.

4.4 Propagandakeinot

Lasswellin mukaan propagandan ei pidä pitäytyä totuudessa. Sotapropagandan keinoihin kuuluvat teeskentely, väärin päivämäärien antaminen, todentamattomien huhujen levittäminen, kieltäminen ja yleensäkin *tapahtumien rekonstruktio*. Poliittisia tai strategisia päämääriä ei kuitenkaan saa vaarantaa levittämällä ennen niiden saavuttamista ristiriitaista tai kyseenalaistettavissa olevaa aineistoa. On myös varottamasta levittämästä ristiriitaista sanomaa samassa yhteydessä samalle ryhmälle (yleisölle) tai ryhmille, jotka ovat läheisessä yhteydessä toisiinsa. (Lasswell 1927, 206, 208)

Nykysodassa suoranaista valehtelua käytetään kuitenkin vain äärimmäisenä keinona (Luostarinen 2002). Kiinnijäämisen riski on suuri, sillä tieto voidaan entistä helpommin tarkistaa mediateknologian kehittymisen ansiosta. Teeskentely ja salaaminen olivat mahdollisia ensimmäisessä maailmansodassa, koska radio ei vielä tuolloin ollut käytössä. Radion keksimisen jälkeen suoranainen valehtelu on ollut huomattavasti vaikeampaa. Toisaalta propaganda ei pyrikään olemaan pakottavaa, vaan pikemminkin suostuttelevaa. Ihmisten mielipiteitä ohjataan haluttuun suuntaan, mutta viime kädessä päätöksen propagandaan uskomisesta tekee ihminen itse (sama).

Sanonta ”totuus on sodan ensimmäinen uhri” (ks. esim. Carruthers 2000, 23) kertoo totuuden muuntelun olevan yhä ajankohtainen propagandakeino. Valehtelun sijaan käytetään hienovaraisempia keinoja. Tällaisia ovat esim. *tiedon painottamisen taktiikka* detaljien, iskevien otsikoiden, todistajanlausuntojen tai toiston avulla sekä *tiedon kompensatio*; huonon uutisen kompensointi hyvällä eli tietynlainen vastapropaganda. Yleisöä voidaan myös harhauttaa asiaan liittymättömällä sensaatiolla. (Lasswell 1927, 203, 205)

Tiedon painottamisen taktiikasta on kyse Jihad in Chechnya –sivuilla olevissa venäläisten sotavankien haastatteluissa. Haastatteluiden ja haastateltavien aitoudesta ei ole mitään takeita, mutta mielenkiintoista onkin propagandakeinojen valossa se, mitä tarkoitusta nämä haastattelut ajavat. Yksi mahdollinen tavoite on osoittaa, että tshetsheenitaistelijat ovat yleensäkin saaneet kiinni sotavankeja. Tätäkin todennäköisempää on kuitenkin todistaa haastattelujen sisällön avulla, että muslimitaistelijat eivät ole sellaisia raakalaisia, kuin mitä Venäjä antaa ymmärtää.

Kaikilta sotavangeilta on kysytty suurin piirtein samat kysymykset. Kaikki vangit todistavat, että Venäjän joukoissa taistelumoraali on heikko. Rivisotilaat ovat pakotettuja tottelemaan upseereidensa käskyjä, vaikka he samalla tajuavat, ettei sodassa ole mitään mieltä. Kaikki kiinniotetut toteavat yhdestä suusta, että heitä on kohdeltu vankeina hyvin. Erään venäläissotilaan sanotaan jopa kääntyneen muslimiksi. Näiden todistajanlausuntojen toiston avulla painotetaan vihollisen heikkoa taistelukykyä ja toisaalta inhimillistetään omaa kuvaa. (ks. Интервью российских военнопленных)

Toinen esimerkki *Jihad in Chechnya* –sivuilta koskee tiedon kompensaaation taktiikkaa. Venäjä on omien sanojensa mukaan pidättänyt joukon arvovaltaisia tshetsheeniministereitä ja diplomaatteja, ja mujaheditaistelijat joutuvat myöntämään

tämän. Tshetsheenitaistelijoille huono uutinen kompensoidaan toteamalla, että pidätetyt olivat siviilejä tai alempiarvoisia virkamiehiä, joten tapaus ei suinkaan tarkoita, että taistelijoiden johto olisi antautumassa viholliselle. Lopuksi sivuilla todetaan, että syyttömien siviilien pidättämisestä ja lähettämisestä keskitysleireille seuraa ankara rangaistus, jolta venäläiset eivät pelastu. Yleisön katse käännetään tällä kohti tulevia taisteluja. (Муджахеды не поддались кампании российских средств массовой информации)

Heikki Luostarinen puhuu tarkoituksenmukaisesta eklektiasta. Tämä tarkoittaa sitä, että propagandassa pyritään käyttämään hyväksi kaikkia mahdollisia negatiivisia assosiaatioita vihollisesta (Luostarinen 1986, 147). Kyseessä on siis mustamaalaaminen ja inhimillisyyden kiistäminen (ks. myös Zur 1991). Tarkoituksenmukainen eklektia liittyy siihen, miten vihollista nimitetään. Tshetshenian toisen sodan vihollisnimityksiä käsiteltiin kappaleessa 4.1.3.

4.5 Tshetshenian toisen sodan propagandastrategiat

4.5.1 Argumentaation viittaustasot

Kaikille tutkimusaineiston www-sivuille on yhteistä, että päiväkohtaisten sotakuvausten lisäksi niiltä löytyy myös runsaasti arvottavaa materiaalia. Uutiset taistelupaikoista, voitoista ja tappioista on rakennettu aina samaan tapaan. Niissä vihollista nimitetään aina samalla tavalla (valloittaja, bandiitti jne.) ja sota-asetelma on sama (uskonsota, itsenäisyysota, terrorismin vastainen operaatio jne.). Toistuvissa termeissä on Heikki Luostarisen mukaan kyse *motivoivasta logiikasta ja argumentaatiosta*, jossa tiivistyy konfliktin perusasetelma: mistä sodassa on kyse. Mitä nopeammin konflikti saadaan käsitteellistettyä, sitä paremmat mahdollisuudet näillä kiteytyksillä on päästä luonnolliseksi diskurssiksi mediassa (Luostarinen 1999, 47,49). Sodan kiteytysten avulla kamppaillaan muun maailman omaksumasta sodan tulkinnasta. Lisäksi sodan nimeäminen on poliittinen keino, jolla sota käsitteellistetään. Kari Palosen mukaan politiikan käsitteellistäminen edellyttää tulkintaa politiikan keskeisistä ulottuvuuksista. Tällaisina hän pitää aikaa, tilaa, kieltä ja tekijää (Palonen 1997, 241). Tshetshenian toisen sodan nimissä korostuu erityisesti

kieli (sodan sijasta neutraalimpi operaatio). Valittu nimi kertoo myös omasta itsestä (*ethos*), yleisösuhteesta (*pathos*) sekä päämäärästä (*logos*) (sama, 211). Tämän työn kontekstissa painottuu erityisesti viimeinen. Kaikki kolme nimeä; terrorismin vastainen operaatio, itsenäisyysota ja uskonsota kertovat ennen kaikkea siitä, mitä tavoitellaan. Toissijaisesti nimet kertovat myös omasta lähtökohdasta. Erityisesti tämä koskee tshetsheeniosapuolten nimiä: he argumentoivat haluavansa itsenäiseksi tai toisaalta kertovat nimellään olevansa tietyn maailmankatsomuksen edustajia (pyhä sota).

Lyhyiden sotaautisten tarkoituksena on ilmeisesti osoittaa, että sota etenee. Uutisissa kerrotaan tarkasti, montako vihollista kuoli ja montako omaa. Samoin ylpeilläään tuhottujen aseiden määrällä. Heikki Luostarisen mukaan tällaisia konkreettisia kuvauksia päivän tapahtumista korostetaan erityisesti voitokkaassa tilanteessa (Luostarinen 1999, 48). Esimerkiksi:

”Чеченские подразделения, придерживаясь кавказской тактики партизанской войны, наносят противнику болезненные удары в самых неожиданных местах. Буквально в гуще скопления российских оккупантов на площади «Минутка» в Джохаре, диверсионная группа моджахедов умела подорвать бронемашину и обстрелять блокпост агрессоров из гранатометов. Это произошло накануне вечером. В результате атаки убито 3 агрессоров и уничтожен БТР противника (Диверсионно-минная война и боевые столкновения в Чечне).”

Kun venäläiset valloittajat olivat keräytyneet sankaksi joukoksi Minutka-aukiolle Dzhoharin kaupungissa, mujahedien tuhoryhmä kykeni räjäyttämään heidän panssariautonsa ja tulittamaan hyökkääjiä kranaatinheittimellä. Tämä tapahtui alkuillasta. Iskun seurauksena kuoli kolme hyökkääjää.

Uutisten lisäksi www-sivut sisältävät myös paljon muuta. On artikkeleita, mielipiteitä, tutkimuksia jne., joista kaikista voi löytää arvolatauksen. Tämä sotatematiikkaa laajentava materiaali ajaa varsinaisen propagandan tarkoitusta. Luostarisen termein kyse on *konfliktin syntyä ja kehitystä koskevista esityksistä* sekä *konfliktin myyttisen tason kuvauksista*, joita tarvitaan erityisesti silloin, kun sota on stagnaatiovaiheessa tai osapuoli tappioasemassa (sama). Sodan myyttinen taso tulee

esiin alla olevasta esimerkistä, jossa valetaan satureihin uskoa kertomalla heille tarina enkeleiden ilmestymisestä keskelle taistelutannerta:

”And in that moment, who of the Chechen mudjakhets who were listening, one after the other exclaimed – I saw them [two heavenly angels]! I also saw! And both jumped up with tears in their eyes. --- And they told what they saw. As it is known, during the battle in Pervomayskoe & during the break of the ring of encirclement died one hundred mudjakhets, suddenly the whole hellish crash of the battle instantly subsided and he found himself in the boundless glade covered by bright Sun, among the flowers & green in absolute silence (Jihad in Chechnia).”

Tarinan tarkoituksena on todistaa sotilaiden pääsevän ihanaan paratiisiin pyhässä sodassa. Muslimitaistelijoiden sotaretkää suojaavat propagandan mukaan enkelit eli operaatiolla on Allahin siunaus. Sotilaiden ei tarvitse pelätä mitään, sillä taistelun ratkaisu on korkeammassa kädessä. Ja vaikka kävisi huonosti, auringon kultaamat kukkapellot odottavat rajan tuolla puolen. Taktiikkana käytetään todistajanlausunto-tyyppistä kertomusta, josta kasvaa ikään kuin uskonnollinen hurmoskokemus.

Jihad in Chechnya –sivuilta löytyy konfliktin syntyä kuvaava esitys, jossa samalla vedotaan vahvasti historiaan:

”Реваншистские действия русских против гражданского населения начались не тогда, когда муджахеды вышли из Грозного, они начались четыре века назад. Любо́й, кто хочет знать истину, должен изучить историю, чтобы понять, на протяжении скольких лет русские мстят мусульманам Чечни (Понедельник 21 февраля 2000 Мировое эксклюзивное интервью с полевым командиром Шамилем Басаевым).”

Shamil Basajevin lausunnossa Tshetshenian sodan katsotaan alkaneen jo neljä vuosisataa sitten. Basajevin mukaan on katsottava menneisyyteen ja opeteltava historiaa, jos haluaa tietää totuuden siitä, mistä konfliktissa on kyse. Venäläiset ovat jahdanneet tshetsheeneitä kautta historian. Basajev puhuu korostetusti Tshetshenian muslimeista, jotka ovat joutuneet vainon kohteeksi.

Kavkaz-Center rakentaa argumentaationsa myös konfliktin syntyä koskeviin kuvauksiin. Pääargumentiksi nousee, että Tshetsheniassa on käynnissä kansanmurha (*геноцид, genocide*), jonka syyt ovat poliittiset. Armeijan johto etsii revanssia ensimmäisen sodan häviölle. Toisaalta Putin ja hänen lähipiirinsä haluavat lujittaa hallintaansa Kaukasiassa geopoliittisten syiden takia. Unohtaa ei myöskään voi Putinin halua tehdä itsensä suosituksi presidenttinä. Kansanmurha-teemalla Kavkaz-Center tarjoaa selitykseksi sodalle tshetsheeneistä riippumattomia seikkoja. Tshetsheetit ovat sivujen viestin mukaan viattomia uhreja, jotka ovat joutuneet Venäjän politiikan pelinappuloiksi. Venäjä haluaa pitää Tshetshenian itsellään, muttei siellä asuvia tshetsheenejä:

Комикс <URL: <http://www.kavkaz.org/ncsipt/fenomen/chast14.htm>>.

”Tarvitsemme Tshetshenian ilman tshetsheenejä!” julistaa Venäjän armeija. Tshetshenian ja Venäjän erottaa piirroksessa kuitenkin selvä raja, joten ne eivät ole piirroksen mukaan samaa aluetta vaan Tshetshenia on oma valtionsa. Venäjän vaatimukseen vastaa ojentuva käsi, joka ikään kuin kysyy venäläiseltä sotilaalta: ”Kaivatko verta nenästäsi?”. Tärkeää on myös huomioida sotilaan nenä, sillä se muistuttaa sian nenää. Sika on muslimeille likainen eläin, ja sika-vertausta käytetään Kavkaz-Center –sivuilla yleisesti venäläisiä kuvattaessa. Mujaheditaistelijat vannovat, etteivät jätä rankaisematta venäläisten sikojen tihutöitä. Allahia pyydetään suojelemaan juoppoudelta ja sikamaisuudelta, jota venäläiset poliitikot harjoittavat. (Призыв к народу Ичкерии)

Venäjän armeijan halu saada Tshetshenia haltuunsa on ymmärrettävä, sillä Tshetshenia on kaunis maa, jossa aurinko paistaa ja kotkaa muistuttava lintu lentää onnellisena ja vapaana. Vuorten välistä kohoavat öljytornit, jotka muistuttavat Tshetshenian luonnonrikkauksista. (Комикс) Pilapiirroksessa tiivistyy koko konfliktin rakennelma tshetsheeninäkökulmasta. Venäjä on hyökkääjä, joka tulee häiritsemään Tshetshenian rauhaa. Tshetsheenit eivät kuitenkaan suostu Venäjän vaatimuksiin taisteluita, sen merkinä on pistoolimaiseen asentoon piirretty käsi.

Toinen suosittu syy konfliktiin syntyy on kristinuskon hallitseva asema maailmassa, mikä heijastuu myös Tshetsheniaan, jossa muslimit taistelevat kristinuskosta hyökkääjää vastaan.

”And there is no community, and there is the mafia of the Christian states. There is no international law, and there is a right of some states on the boundlessness and lawlessness by other (Modern World: Politics and Reality).”

Zelimhan Jandarbijev on julkaissut Kavkaz-Center –sivuilla maailmanpoliittista tilaa koskevia artikkeleita. Hänen mukaansa kansainväliset järjestöt, mm. YK, eivät toimi puolueettomina kansainvälisinä organisaatioina, ja niiden asema on lisäksi heikko. Maailmaa hallitaan Jandarbijevin mukaan vahvemman oikeudella ja tilannekohtaisesti. Tshetsheniassa Venäjä on saanut vapaat kädet voimakkaisiin sotatoimiin, kun taas muualla maailmassa vastaavanlainen toiminta on kansainvälisen yhteisön toimesta torjuttu. Tällaisen argumentaation perusteena on nostaa voimakasta vastakkainasettelua islamin ja kristinuskon välille. Konfliktin synnyn kuvaajana vastakkainasettelu toimii oikeutuksena tshetsheenitaistelijoiden toiminnalle. Tshetsheenien on itse puolustettava itseään, sillä he eivät voi luottaa kansainväliseen oikeuteen tai muihin instituutioihin.

Tiivistettynä Tshetshenian toista sotaa käydään Kavkaz-Center –sivujen mukaan siksi, että kristinuskoiset maat sortavat islaminuskoista maailmaa. Tavoitteena on tällaisen maailmanjärjestyksen kumoaminen, ja uuden islamilaisen maailmanjärjestyksen perustaminen. Rakennelma sopii hyvin Noam Chomskyn esittämään kritiikkiin uudesta sotilaallisesta humanismista - maailmanjärjestyksestä, jonka johdossa Yhdysvallat on. Chomskyn mukaan ilmiötä kuvaa ensinnäkin

kaksinaismoraali ja valikoivuus sen suhteen, mihin konflikteihin puututaan, mitkä taas sivuutetaan tai mitä jopa tuetaan. Valinta voimakeinojen kohteista riippuu Chomskyn mielestä enemmänkin valta- kuin humanitaarisista intresseistä. Toinen merkittävä seikka koskee YK:ta, jonka mandaattia interventioden aloittamiseksi ei enää tarvita, vaan USA ja sen liittolaiset toimivat yli valtionrajojen. (Chomsky 2000, 34)

Tieteellisiä tutkimuksia muistuttavien narraatioiden ja auktoriteettien avulla kiistetään vihollisen inhimillisyyden ja oikeutetaan sota. Analyyttisempää materiaalia sivut tuottavat itse, ja osaksi niitä lainataan sopivista lähteistä, kuten muista tiedotusvälineistä. Erityisesti Venäjän federaation tiedotuskeskus *Росинформцентр* suosii lainauksia muista viestimistä. Tarkoituksena on yhtäältä antaa sodasta mahdollisimman monipuolinen kuva. Monipuolisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että Venäjä haluaa antaa vaikutelman, että kaikki muutkin viestimet ovat sen sodan nimityksen puolella. Julkaistavaksi on valittu vain sellaisia artikkeleita tai lainauksia radio- ja televisio-ohjelmista, jotka tukevat Venäjän positiota tai eivät ainakaan kyseenalaista sitä. Toisaalta kyse voi olla myös resurssien puutteesta: omaa materiaalia ei ehditä tuottaa tarpeeksi.

Tieteellisen tutkimuksen imitointi on yksi selkeimmistä nykyajan tuomista uutuuksista vanhojen propagandakeinojen joukkoon. Nykyään tieteellistä tutkimusta harjoitetaan laajasti ja sitä käytetään perustelemaan monia asioita, miksei siis myös sotilaallisia päämääriä. Globaalin sanaston muutoksiin reagoivat myös propagandakoneistot. Tieteellinen tutkimuksella nähdään olevan sellaista painoarvoa, joka sopii täydentämään propagandakeinojen valikoimaa. Tieteellisen vaikutelman antaminen voi toimia keinona, jos lukija ei välitä puuttuvasta lähdekritiikistä ja –viitteistä.

Venäjän tiedotuskeskuksen www-sivuilta (kohdasta библиотека / books) löytyy useita analyyssejä, kuten *Islamic Factor and Russia, Developments in the Caucasus Amid the "Big Game"* sekä *Chechnya, The White Paper*, jotka pyrkivät taustoittamaan Tshetshenian sotaan johtanutta tilannetta. Tshetsheneillä tällaisia ovat esim. Kavkaz-Center –sivuilta löytyvät *Альманах "Чеченский Феномен"* sekä Aleksandr Krasnovin kirjoittama *Мифы и реальность вокруг Чечни*. Kaikissa edellämainituissa tarkoituksena on tuottaa analyytinen ja rationaalinen kuvaus Tshetshenian sodan syistä ja seurauksista. Usein historiaa käytetään apuna tilanteen

hahmottamiseen. Valikoitujen historiallisten faktojen (esim. kylmä sota, Neuvostoliiton hajoaminen) joukkoon sekoitetaan oma näkökulma, jota korostetaan käyttämällä värikkäitä sanavalintoja. Suositut ovat erilaiset sananlaskut sekä konfliktin ulkopuolisten henkilöiden siteeraus – jos he ovat joskus sanoneet jotain yhteyteen sopivaa.

4.5.2 Tshetshenia-niminen sairaus

Pyrkimystä analyttisyyteen ilmentää osaltaan *Росинформцентр* -tiedotuskeskuksen ja РИА Новости –uutistoimiston kokoama kirja Tshetshenian sodasta: *Chechnya: the White Paper. Part Two* (2000). Kirjan toimittajaksi on merkitty Peter Romanov. Kirjoja on oikeastaan kaksi, sillä tässä analysoitu kirja on osa 2. Ensimmäinen osa, joka keskittyy Venäjän ja tshetsheenien historiaan, ilmestyi muutama kuukautta aikaisemmin. Valkoinen paperi on saatavana sekä englanniksi että venäjäksi (*Чечня, Белая книга*). Vertailu osoitti versioiden olevan identtisiä, toisin sanoen englanninkielinen editio on käännös venäjänkielisestä.

”Valkoinen paperi”¹ koostuu johdannosta, tshetsheenien näkökulmasta, Moskovan näkökulmasta, Mashadovin hallituksen laillisuuden arvioinnista, konfliktin kansainvälisestä aspektista sekä päätännöstä. Materiaali perustuu johdannon mukaan pääasiassa Venäjän virallisiin asiakirjoihin sekä tshetsheenien dokumentteihin, joita on saatu talteen terrorisminvastaisen operaation yhteydessä. Lisäksi materiaalia on koottu eri tiedotusvälineistä, vaikkei sitä erikseen mainitakaan.

Kirja toivoo antavansa analyttisen kuvan tarjoamalla ensiksi tshetsheenien näkökulman ja sitten Venäjän. Kirjaan valitut hallinnolliset dokumentit on valittu siten, että ne ikään kuin kommunikoivat keskenään. Tällöin välikommentteja ei tarvita. Dokumenttien mukaan Tshetshenia on luisunut huume- ja ihmiskaupan sekä öljyn salakuljetuksen satamaksi.

Kirjan yleisöksi on selvästi ajateltu länsimaat eli sodan puolueettomat, ja niitä puhutellaankin suoraan: ”länsimaalaiset toimittajat, professorit, liikemiehet”;

---

¹ Nimitys on suosittu erilaisten asiakirjojen yhteydessä, esim. EU:n valkoinen kirja. Nimen valinta on jo itsessään propagandakeino, sillä se henkii virallisuutta ja totuudenmukaisuutta.

² Parliamentary Assembly of the Council of Europe

”länsimaat”; ”PACE”1; ”länsimaiden poliitikot”. Länsimaat on valittu kirjan yleisöksi sen takia, että ne ovat ilmaisseet huolensa Tshetshenian ihmisoikeustilanteesta. Venäjä argumentoi kirjassa terrorismin vastaisen operaation puolesta yrittämällä osoittaa, ettei tilanne Tshetsheniassa ole presidentti Mashadovin hallussa. Kirjan tarkoituksena on lisäksi kumota länsimaiden vaatimus siitä, että Mashadovin kanssa pitäisi neuvotella – hänet tuomitaan terroristijohtajaksi muiden joukkoon. Myös kansainvälinen aspekti saa huomiota: tshetsheenit ovat kirjan mukaan sekaantuneet Georgian tilanteeseen Abhasiassa, ja heillä on yhteyksiä myös Osama bin Ladeniin. (Romanov 2000, 5-6)

Kirjan positiona on, etteivät länsimaat tiedä asioiden oikeaa laitaa, sillä niillä ei ole tarpeeksi tietoa Tshetshenian menneisyydestä eikä nykyisyydestä. Lännen huolet perustuvat näin ollen *väärään tietoon*. White Paper kertoo, miten asiat oikeasti ovat. Kirja on siis Luostarisen termein esitys konfliktin synnystä.

Koska kirjan varsinainen materiaali koostuu erilaisista lainauksista, on johdanto loppujen lopuksi kirjan mielenkiintoisin osio. Siinä sekoittuvat pyrkimys analyttisyyteen sekä samalla arvottavien sanojen käyttö. Kielenkäyttö on yllättävän värikästä, jopa harkitsematonta. Kirja vaikuttaakin olevan nopeasti koottu.

Sana	Lukumäärä
Counter-terrorist operation	1
”Independent” Chechnya, ”independence” of Chechnya, ”independent Ichkeria”	4
Disease, the Chechen disease, the sickness	6
Organized crime, criminalize, Sicilian Mafia	3
Chechen bandits	2
Separatist	3
Terrorist	3

Arvottavien sanojen esiintyminen teoksessa Chechnya: the White Paper. Part two. Introduction.

Sotapropagandassa yleisiä ovat eläin- ja sairausvertaukset (Luostarinen 1986, 440-441). Ne ovat yllättävän keskeisessä osassa White Paperin johdannossa. Tshetshenian konfliktia verrataan epätavalliseen sairauteen. Sairaus-sanaa (*disease*) toistetaan jatkuvasti (ks. taulukko). Tshetsheniaa verrataan sairauteen, jossa organismi tulee allergiseksi itselleen, siis sairaaksi sisältä. Venäjä on tämän *epidemia*n kitkijä. Tshetshenia-nimisen ”sairauden” eskaloitumista auttoivat kirjan mukaan Venäjän edellisen johdon virheet, mutta ne eivät aiheuttaneet sitä. Syy konfliktiin löytyy tshetsheeneistä ja heidän historiastaan. Tshetsheenien elintapa, psykologinen luonne ja perinteet ovat kirjan mukaan kaukana modernista sivilisaatiosta. (Romanov 2000, 3) Näin kirja kiistää tshetsheenien inhimillisyyden ja vähättelee heidän saavutuksiaan kansana. Tshetsheeneistä tehdään syyllisiä konfliktiin. Heikki Luostarisen mukaan historialla on tärkeä merkitys sotapropagandassa. Niin oman kuin vihollisen menneisyyden representaation avulla perustellaan uutta konfliktia (Luostarinen 1986, 46).

Lääketiede otetaan avuksi myös jatkossa. Venäjän tekemät uudistukset eivät auttaneet löytämään sairauteen *vasta-ainetta*. Modernisaation sijasta rikollisuus kasvoi Tshetsheniassa. Kirjan mukaan tshetsheenien heimoyhteiskunta toimi hyvänä pohjana tälle. Väitettä ei mitenkään perustella. Tshetsheenipoliitikot ja eliitti käyttivät hyväkseen kouluttamatonta, vuoristojen syrjäkylillä asuvaa kansanosaa. Tshetshenian uskonnolliset johtajat eivät kyenneet estämään uskonnollisen fundamentalismin nousua maassa. Aslan Mashadovin hallitus ei kyennyt tai halunnut lopettaa orja- ja huumekauppaa eikä terrorismia. Niinpä Venäjän oli pakko tulla väliin *palauttaakseen järjestyksen*. Venäjän kärsivällisyys tuli täyteen, kun *tshetsheenibandiitit* ja ulkomaalaiset palkkasoturit hyökkäsivät Dagestaniin syyskuussa 1999. Myös venäläisiin kerrostaloihin tehdyillä iskuilla on kirjan mukaan selvä yhteys tshetsheeneihin. Moskova on *lääkäri*, joka yrittää stimuloida Tshetshenian immuunin sosiopoliittisen järjestelmän. Tshetsheniassa taistelevat *pahalaatuiset ja hyvälaatuiset solut*. (Romanov 2002, 4-5)

Vaikka kirjan tarkoituksena on oikeuttaa Venäjän terrorismin vastainen operaatio, sana *counter-terrorist operation* mainitaan vain kerran. Sairaus-sana sen sijaan toistuu kuusi kertaa. Ilmeisesti sairauden ajatellaan olevan tehokas mielikuva länsimaille. Terrorismia vastaan taistellaan operaatiolla, sairautta vastaan samoin

eräänlaisella operaatiolla, leikkauksella. White Paper yhdistää analogian avulla kaksi eri elämän aluetta. Sodassa ja lääketieteessä yhteistä on taistelu jotakin pahaa, mahdollisesti tappavaa vastaan. Hyvälaatuiset ja pahalaatuiset solut viittaavat syöpään, vaikka sitä sanaa ei käytetäkään. Syöpä on länsimaalaisille tuttu, pelottava tauti, jonka voittamiseksi on tehtävä kaikkensa. Toisaalta syöpä-vertaus ei ole yllättävä, sillä neuvostoaikana toisinajattelijoita suljettiin mielisairaaloihin ja lääketieteen keinoja käytettiin vastustajan kukistamiseksi myös sanaston tasolla.

Valkoisen kirjan sairas ruumis –argumentaatioon keskittyvä propagandastrategia kertoo tarpeesta vakuuttaa yleisö tunteenomaisin keinoin. Tällainen argumentaatio voidaan nähdä *metonymiana*. Kenneth Burken neljän troopin mallissa metonymiat toimivat yksinkertaistavina elementteinä monimutkaisten sosiaalisen elämän ilmiöiden suhdetta kuvattaessa. Burken mukaan pelkkä korrelaatio sanan ja sen viittauskohteen välillä ei riitä, sillä ihmissuhteissa ilmaisujen pitää olla sisällöllisiä. Metonymian ytimenä on ilmaista jokin vaikea abstrakti asia yksinkertaisena ja konkreettisena. (Burke 1969, 505-506)

Tshetshenian monimutkainen tilanne selitetään ruumiissa olevana sairautena, tuttuna ja konkreettisena asiana. Sairauden syntyyn vaikuttavat tietyt tekijät, taudinkuva kuvataan konkreettisena sekä keinot, jolla tauti voidaan parantaa. Abstrakti sota redusoituu konkreettiseksi sairaudeksi ruumiissa, syöväksi. Tulevaisuus ei ole synkän musta: pahalaatuiset solut on kitkettävä pois, jotta jäljelle jää vain hyvälaatuisia soluja. Tällöin syöpä kukistuu ja ruumiin elämä voi jatkua normaalina.

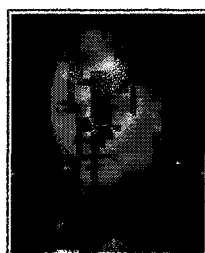
Sairaus liittyy myös vihollisen heijastamiseen kaikenlaisten ikävien asioiden, mm. epäjärjestyksen, epäoikeudenmukaisuuden tai moraalittomuuden edustajana omia hyviä ominaisuuksia vasten. Harlen mukaan vihollinen kertoo, että yhteisö on sairas. Vihollinen on tuhottava, jotta yhteisö tervehtyisi. (Harle 1994, 233) Venäjä käyttää vihollista luodessaan hyvin perinteisiä vertauskuvia.

Metonymia toimii kuitenkin vain yhteen suuntaan. Jos ilmiötä halutaan kuvata sen osan kautta tai osaa kokonaisuuden kautta, on kyseessä Burken mukaan *synekdokee*. Synekdokeella hän tarkoittaa kahden asian välisen yhteyden esittämistä. Metonymia on synekdokeen erikoistapaus. (Burke 1969, 508-509) Esimerkkinä synekdokeen ilmentymisestä tutkimusaineistossa toimii aikaisemmin kuvattu Jihad in Chechnya –sivujen argumentti, jossa Tshetshenian sota nähdään osana kristityn ja

islaminuskoisen maailman välistä taistelua. Burken mukaan juuri makro- ja mikrokosmoksen suhde on paras sydekdokee. Tshetshenian sota on sota kristittyjen ja muslimien välillä. Toisaalta näiden kahden uskonnon vastakkainasettelu näkyy *muun muassa* Tshetszeniassa, mutta myös muualla, kuten esimerkiksi Afganistanissa.

Valkoisessa kirjassa hyödynnetään myös eläinvertausta, sutta. Susi on tshetsheenien kansalliseläin, joka symbolisoi heidän rohkeuttaan ja vapauttaan. White Paper kääntää susi-symbolin tshetsheenejä vastaan nimittämällä heitä *tshetsheenisusiksi*. Vertausta höystetään lainaamalla roomalaista sanontaa *nomen est omen*: ”nimi kertoo kaiken”. (Romanov 2000, 5-6) Näin tshetsheenien vapauden symboli assosioituu villiksi pedoksi, joka on tehokas mielikuva vihollisesta.

4.5.3 *Pubuvat päät*

1.Kenraaliluutnantti Valeri Baranov 2.Kenraalieversti Valeri Manilov 3.Kenraalieversti Gennadi Troshev (<URL: <http://www.infocentre.ru/user/index.cfm?>>>)

Verrattaessa Venäjän tiedotuskeskusta Jihad in Chechnya -sivuihin tärkein ero koskee sitä, kuka tai ketkä sivuilla puhuvat. Jihad in Chechnya –sivuilla anonyymi, sotapäällikkö Basajeviin usein henkilöityvä taho puhuttelee muslimiyhteisöä. Venäjän virallisilla sivuilla taas puhuvat ilmeisen tarkoin valitut henkilöt, jotka edustavat aina jotakin virallista tahoja: armeijaa, hallitusta tai venäläismielisiä tshetsheenejä. Uskottavuutta haetaan erityisesti jälkimmäisten avulla. Eri etnisiä ryhmiä edustavia henkilöitä käytetään, koska myös yleisö on heterogeeninen (ks. Luostarinen 1999, 51).

Presidentti Putin ei sivuilla esiinny, mikä antaa kuvan korostetusti sotilaallisesta operaatiosta, jossa armeijan kenraalit huolehtivat myös tiedotuksesta. Putin toki mainitaan sivulauseissa, mutta hänen asemaansa ei mitenkään korosteta.

WWW-sivuilla painavat poliittiset lausunnot antaa armeijan johto. Taktiikan tavoitteena voi olla välttää henkilöimästä sotaa Putiniin, vaikka sotaa tosiasiaassa käydäänkin hänen johdollaan. Venäjän tiedotuskeskuksen www-sivuilla sota typistyy sotilaiden väliseksi taisteluksi syksyn 2000 aineiston perusteella.

Aineiston 'puhuvista päistä' kenraalit Troshev, Baranov sekä Manilov (ks. kuvat) nousevat etualalle. Heidän tehtävänä on edustaa armeijan raudanlujaa uskoa operaation onnistumiseen. Kenraaliluutnantti Valeri Baranov tiivistää Venäjän position: ” Однако в конечном счете у бандитов только два выхода: или сдаться или погибнуть. Хасавюрт не повторится (Командующий объединенной группировкой войск на Северном Кавказе генерал-лейтенант Валерий Баранов обещает бандитам трудную зиму: Боевики воюют только за деньги).” Tshetsheenibandiittien vaihtoehtona on joko antautua tai kuolla. Venäjä ei aio toistaa ensimmäisen sodan virheitään, joista vakavin oli Hasavjurtin rauhansopimuksen allekirjoittaminen 12.5.1997. Sopimus, jonka allekirjoittivat presidentit Mashadov ja Jeltsin, määrittelee Tshetshenian ja Venäjän suhteet. Sopimuksessa puhutaan ikään kuin kahdesta valtiosta, ja tshetsheenien mukaan se antaa Tshetshenialle *de facto* itsenäisyyden. Ongelmallisinta sopimuksessa on, että Tshetshenian tulevaisuus jätetään avoimeksi, sillä lopullinen päätös Venäjän ja Tshetshenian suhteista lykätään ratkaistavaksi vuonna 2001.

Armeijan johdon suulla toistetaan jatkuvasti teesi terrorismin vastaisesta operaatiosta bandiitteja vastaan. Bandiitti-sanana lisäksi suosittuja viittauksia tshetsheenitaistelijoihin ovat ekstremistit sekä separatistit. Kukaan haastatelluista armeijan päälliköistä ei tyydy käyttämään vain yhtä nimitystä, vaan niitä kaikkia käytetään monipuolisesti, ikään kuin vastapuoli olisi hyvin tunnettu. Vihollisella on monta puolta: se uhkaa valtion yhtenäisyyttä (separatisti), on valmis käyttämään äärimmäisiä keinoja (ekstremisti) ja täyttää rikollisen piirteet (bandiitti).

Varsinaista vihollinen-sanaa (*враг*) ei Росинформцентр -sivuilla juuri käytetä, toisin kuin tshetsheenitahojen sivuilla, joissa se on varsin yleinen. Se, miksi Venäjä ei nimitä tshetsheenejä vihollisiksi, voi johtua siitä, että kyseessä on federaation sisällä tapahtuva sota. Vaikka tshetsheenit ovat saaneet Venäjällä otsaansa vihollisen leiman, heistä käytetään muita ilmaisuja. Syynä voi olla myös taktinen veto: viholliseksi kutsuminen tarkoittaisi, että vastassa olisi vakavasti otettava vihollinen. Venäjän virallisessa tiedotuksessa kyse on kuitenkin 'vain' laittomista

asejoukoista ja bandiiteista, joiden ei koeta muodostavan suurta uhkaa Venäjää kohtaan. Sanavalinta voi olla yllättävänkin tehokas, kun verrataan sanoja 'vihollisjoukot' ja 'laittomat asejoukot' tai 'rosvojoukot'. Kaksi jälkimmäistä kuulostavat kieltämättä vaarattomammilta ja syntyy mielikuva määrällisesti pienemmästä kokoonpanosta kuin vihollisjoukoissa. Syy nimittämiseen voi olla myös moraalinen: laittomat asejoukot taistelevat ilman oikeuksia, rosvojoukot taas rosvoavat ja aiheuttavat tuhoa. Vihollisjoukkojen tarkoitusperät taas eivät paljastu nimityksestä. Toisaalta vihollinen on sanana neutraalimpi kuin käytetyt nimitykset.

Arvottavien sanojen käyttö vihollista kuvattaessa tarjoaa väylän argumentaatiolle, jossa vedotaan yleisön tunteisiin. Pelon ja luottamuksen välisen tasapainon ylläpito on propagandassa tärkeää, sillä liian voimakas vihollinen voi aiheuttaa tappiomielialaa. Vihollisen kuvaaminen liian vaarattomana voi puolestaan aikaansaada passiivisuutta yleisössä. (Luostarinen 1999, 49)

Росинформцентр –sivuilla kuvilla puhutaan, mutta teksti on kuitenkin pääosassa. Tekstit on usein henkilöity johonkuhun ja ne ovat usein haastattelumuotoisia. Haastateltavan kuva on sijoitettu sivun yläreunaan ennen varsinaista tekstiä. Sen tehtävänä on henkilöidä viesti. Propagandan sanoma löytyy kuitenkin itse tekstistä. Sen yhteyteen sijoitettu pienikokoinen kuva jää sivuosaan. Kuvaa ei voi suurentaa eikä siihen ei liity kuvatekstiä - se vain ikään kuin toimii kuvituksena. Lisäksi kuvia on aina vain yksi juttua kohden. Kuvien teho onkin parhaimmillaan *Росинформцентр* –sivujen aloitussivulla, jossa niiden avulla saa nopeasti käsityksen siitä, ketkä Venäjän viranomaiset sotaan osallistuvat.

Sivut pyrkivätkin tiettyyn asiallisuuteen ja virallisuuteen, mikä tietysti on luonnollista, kun kyse on ministeriötasoisesta tiedotuksesta. Sivujen sanoma on myös dynaaminen: on tekojen aika, ei sanojen. Kaikkien ”puhuvien päiden” haastattelut sisältävät ehdotuksia ja lupauksia. Haastateltavat tekevät aloitteita ja vakuuttavat, että jotain tulee tapahtumaan ja että asiat ovat hoidossa ja tilanne hallussa.

4.5.4 Aktiivinen propagointi

Luostarisen mukaan on tärkeää, että propagandan eri viittaustasot (konkreettiset tapahtumakuvaukset, konfliktin syntymisen esitykset sekä myyttisen tason kuvaukset) ovat suhteessa toisiinsa. Täydelliseen harmoniaan ei silti yleensä pyritä, sillä tietynlainen epäkoherenssi voi tehdä tekstistä puolueettomamman, spontaanimmman ja uskottavamman oloisen (Luostarinen 1999, 47). *Росинформцентр* ei kaihda Venäjään kohdistuvaa kritiikkiä, vaan sen annetaan mennä läpi tietyllä intensiteetillä. Pyrkimyksenä on valikoidun kritiikin kautta kuulostaa uskottavammalta ja todistaa, kuinka laaja kannatus Venäjän terrorismin vastaisella operaatiolla kuitenkin on.

Venäjän federaation tiedotuskeskus noudattaa aineiston perusteella hyvin järjestelmällistä ja yhtenäistä propagandastrategiaa. Tshetsheenitahot puolestaan olettavat, että kaikki vihollista mustamaalaava materiaali käy, olipa lähteenä kuka tahansa. Venäjän tiedotuskeskuksen sivuilla äänen saavat vain tarkkaan valitut henkilöt, jotka edustavat aina jotain virallista tahoja. Tshetsheeniosapuolten sivuilla ääneen pääsevät kaikki, jolla on sodasta jotain sopivaa sanottavaa. Kirjoittajat eivät ole anonyymeja, mutta heidän nimensä eivät kerro mitään, eikä sen yhteydessä ole usein mainittu ammattia tai tahoja, jota kirjoittaja edustaa.

Jihad in Chechnya –sivuilla sotapäällikkö Ramadan Ahmadov kertoo haastattelussa sotatilanteesta (Пятница 19 мая 2000 Рамадан Ахмадов заверяет Qoqaz.net о положении муджахедов). Haastattelu on sommiteltu kysymys-vastaus –muotoon, jossa sekä haastateltava että haastatteliija jäävät anonyymeiksi. Tehokkaampaa olisi henkilöidä viesti, mutta *Jihad in Chechnya* ei halua jostakin syystä näin tehdä. Sotapäällikkö Ahmadov jää tuntemattomaksi. Ainoa asia, joka hänestä kerrotaan, on että hän komentaa Urus-Martanin alueen joukkoja. *Jihad in Chechnya* –sivuilla tapahtumien annetaan puhua puolestaan. Joskus mainitaan sotapäällikköiden nimiä. Vain Shamil Basajev ja Ibn-ul-Hattab saavat sivuilla kuvien kautta kasvot (vrt. luku 2.3.1). Ehkä taistelu halutaankin henkilöidä nimenomaan heihin muiden sotapäällikköiden ollessa lähinnä statistin roolissa. Kyse voi olla myös sotapäällikköiden välisestä kilpailusta.

Jihad in Chechnya –propagandavälineessä Koraanilla on keskeinen osa. Katkelmat pyhästä kirjasta ikään kuin todistavat jokaisen väitteen. Sivujen tärkeä ”henkilö” on luonnollisesti myös Allah. Se mitä Allah sanoo, on totta. Kaikki mitä

sivuilla sanotaan, sanotaan Allahin nimissä. Tällainen propagandataktiikka perustuu toistoon, ei niinkään henkilöiden esilläoloon. Toiston avulla viesti kohdennetaan niille, jotka uskovat, että Allah kehottaa pyhään sotaan. Muihin, ei-muslimeihin, tällainen uskonnollista retoriikkaa suosiva vetoaminen ei tuota toivottua tulosta. Toisaalta Jihad in Chechnya –sivut on kohdennettu nimenomaan tietyille yleisölle, muslimille, joten muihin yleisöihin vaikuttaminen ei ole tarpeellistakaan.

Tutkimusaineiston www-sivuille on ominaista *muutos*. Joitakin sivuja katoaa, ja uusia tulee tilalle. Kavkaz-Center -sivut olivat helmi-maaliskuussa 2002 *uudelleenrakennuksen* alla. Sivuihin yritettiin selvästi tehdä houkuttelevammat parantamalla niiden graafista ilmettä. Itshkerian tshetsheenasavallan presidentti Mashadovin ja tämän hallituksen Chechen Government –sivut olivat ”väliaikaisesti poissa toiminnasta” (<URL: <http://www.chechengovernment.com>> [11.2.2002]). Toukokuussa 2002 niitä ei enää löydy ko. osoitteesta. Pian selviää, että nykyisin Mashadov käy omaa taisteluaan Chechenpress-uutispalvelimen kautta (URL: <http://www.chechenpress.com>>). Chechen Times –sivuja puolestaan rakennetaan uudelleen (www.chechentimes.com [11.3.2002]). Nämä muutokset kertovat aktiivisesta otteesta Tshetshenian propagandasodassa. Kilpaillakseen yleisöstä sivujen on pakko uudistua. Toisaalta ne www-sivut, jotka ovat poissa toiminnasta, kuvastavat ehkä tilannetta sotatantereella. Sivuja voi olla vaikea ylläpitää ja päivittää tai vastapuoli on saattanut vaikeuttaa sivujen julkaisemista.

Jihad in Chechnya -sivut ovat puolestaan *lakanneet toimimasta*. Sivuja julkaissut Azzam Publications ilmoittaa (<URL: <http://www.azzam.com>>), ettei sivuja ei enää päivitetä syyskuun 2001 jälkeen. Uusiksi tietolähteiksi Tshetshenian tilanteesta ilmoitetaan www.qoqaz.cc, www.marsho.com sekä www.kavkaz.org. Azzam Publications'n osalta painopiste näyttää siirtyneen Tshetsheniasta Afganistanin tilanteen seuraamiseen. Edesmenneillä Jihad in Chechnya –sivuilla oli 16 peiliosoitetta eri puolilla maailmaa, mm. arabiaksi, saksaksi ja urduksi. Nyt monet niistä eivät enää toimi. Tämä koskee lähinnä länsimaissa sijainneita palvelimia. Syyksi ilmoitetaan sananvapauden riisto eli ilmeisesti sivujen toimintaa on vaikeutettu ko. maiden toimesta. Tämä kertoo, että internet-viestintää seurataan ja sitä yritetään kontrolloida. Ei ole yhdentekevää, minkälaista informaatiota internetissä välitetään tai minkälaista kieltä siellä käytetään. Jihad in Chechnya –sivujen

aggressiivinen ilmaisu¹ ja pyhän sodan avoin lietsominen ovat varsinkin nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa avoin haaste Yhdysvaltojen johtamalla terrorismin vastaiselle sodalle.

Toinen internetissä käytävää propagandasotaa kuvaava esimerkki koskee vihollisen argumenttien ”varastamista” ja käyttämistä omiin tarkoituksiin. Kavkaz-Center on kääntänyt Venäjän iskulauseen terrorismin vastaisesta operaatiosta pääläelleen kertomalla, että kyseessä onkin tshetsheenien vastainen terroristioperaatio (*контрреченская операция, античеченская террористическая операция*) (Ks. esim. Год со дня начала античеченской террористической операции Кремля). Tämä kertoo osapuolten *aktiivisesta vastapropagandasta*. Osapuolet ovat ilmeisen hyvin perillä toistensa käyttämistä argumenteista ja puhetavasta.

Jihad in Chechnya –sivuilla sekä länsimaisia että islaminuskoisten maiden tiedotusvälineitä kritisoidaan lankeamisesta Venäjän propagandakoneiston ansaan. Tiedotusvälineet uutisoivat Tshetshenian sodasta venäläisiin lähteisiin perustuen, vaikka ne levittävät silkkaa valhetta. Sivuille mediaa kehoitetaan hankkimaan tietoa luotettavista lähteistä, kuten Jihad in Chechnya –sivuilta. (Понедельник 15 мая 2000 Ложь продолжает изливаться из российской пропагандистской машины). Ihmisoikeuksiin keskittymisen sijaan tiedotusvälineiden tulisi www-sivujen mukaan käsitellä enemmän sodan taustaa; sitä kuinka Venäjä on hyökännyt itsenäistä kansaa vastaan (Пятница 07 апреля 2000 Разоблачение противоречивых российских заявлений и слепых западных средств массовой информации и благотворительных организаций). Venäjän väitteitä käsitellään sivuilla laajasti ja niihin vastataan. Kun Venäjä on kenraali Troshevin suulla väittänyt sodan olevan ohi, puhuu Jihad in Chechnya päinvastaisesta: sodan loppu on vielä kaukana (Среда 26 апреля 2000 Президент Масхадов приказывает усилить операции моджахедов).

Kavkaz-Center –sivuilla puolestaan huomautetaan Venäjän propagandakoneistosta, jonka henkilöistä mainitaan kenraalieversti Valeri Manilov sekä Kremlin tiedottaja Sergei Jastrzhembski. He osaavat sivujen mukaan täydellisesti ”valehdella ilman silmänräpäytystä ja kertoa tuulesta temmattuja tarinoita”. (У русских всегда получается «Как всегда»)

---

¹ Sivut tarjosivat ohjeita siitä, miten koulututtua taistelijaksi ja osallistua pyhään sotaan. Otteet Koraanista ja vetoamukset muslimimaailmalle voimien yhdistämisestä ovat esimerkkejä tästä.

Vastapuolten argumentit tuntuvat välillä hyvinkin samankaltaisilta (vrt. Harle 1994, 232), toisin sanoen he käyttävät samoja ilmaisuja, tosin eri tarkoituksessa. Tätä selittää osaltaan yhteinen historia Neuvostoliitossa. Eräänä esimerkkinä ilmiöstä on sanan ”orjuus” käyttö. Tshetsheenilähteen, Kavkaz-Center –sivujen mukaan venäläiset ovat koko historiansa ajan olleet orjia ja vallanpitäjien armoilla olevaa massaa:

”Вся беда в том, что русские осознают свою несвободу, но не осознают своего несчастного положения. Беда еще в том, что вся нация осознает свое рабское положение, но не имеют жедания и воли освободиться от этого рабства (Юсуф Ибрагим: Мнение. «Русизм», как он есть).”

Venäläiset tajuavat olevansa ei-varaita orjia, mutta heillä ei ole tahtoa vapautua orjuudesta. Tshetsheenit taas ovat aina olleet itsenäisiä ja kansallistuntoisia. ”--- And the main prosperity & dignity in Checheniya was always considered – free condition of the man, which had right to bow & to kneel only before God (Nohchichou (Chechenia) – Ichkeria).” Tshetsheenit polvistuvat ainoastaan Jumalan edessä, eivät kenenkään muun. He eivät ole koskaan antaneet kenenkään orjuuttaa itseään eivätkä anna nytkään:

”Чеченцы, никогда не задавались целью победить Россию, перед ними стояла задача не дать себя поработить, выжить перед натинском бесчеловечности русских. А выжить можно, только сражаясь против русских агрессоров (У русских всегда получается «Как всегда»).”

Jotta he selviytyisivät venäläisten ”natsimaisesta epäinhimillisyydestä”, tshetsheenien on taisteltava venäläisiä hyökkääjiä vastaan.

Venäjän tiedotuskeskus Росинформцентр taas väittää nimenomaan vapauttavansa Tshetshenian orjuudesta, jota sen nykyinen bandiittihallitus harjoittaa (Генерал-полковник Геннадий Трошев: «В Чечне будет мир!»). *Orja* näyttää olevan molemmille osapuolille tehokas keino kuvata vihollista. Maaorjuuden pitkää historiaa Venäjällä käytetään luomaan vanhasta ilmiöstä uusia mielikuvia.

Analysoidun www-aineiston pohjalta Venäjän taktiikkana on korostaa federaation lakia ja vakuuttaa yleisölle, että terrorismin vastaiseen operaatioon liittyvät toimet ovat paitsi laillisia, myös legitiimejä. Uskonsotaa käyvät Jihad in Chechnya ja Kavkaz-Center taas ilmaisevat tavoitteensa paljon avoimemmin ja vähemmän harkitusti, vaikka niidenkin propagandan ydinsanomaa voidaan todeta olevan yhtenäinen. Tutkimusaineiston perusteella on silti vaikea lopullisesti sanoa, pyrkivätkö www-sivut jonkin tietyn strategian avulla rakentamaan materiaalista sopivaa kokonaisuutta, vai onko tarkoituksena kerätä kaikkea mahdollista omia päämääriä tukevaa materiaalia ilman pyrkimystä harmoniseen kokonaisuvaan. Tilanne propagandarintamalla syksyllä 2000 näyttää perustuneen ennen kaikkea oman position ja sodan kiteytyksen puolustamiseen sekä vihollisen mustamaalaamiseen.

5 PÄÄTÄNTÖ – Propaganda nykysodassa

Heikki Luostarisen mukaan propagandan aikakausi ei ole suinkaan päättynyt, vaikka propaganda-sanan käyttöä vierastetaankin länsimaissa (Luostarinen 2002). Propaganda on edelleen olennainen osa sodankäyntiä, jossa omat on vakuutettava sodan tarpeesta ja vihollisen pahuudesta, ja neutraalit puolestaan siitä, että sota on oikeutettu.

Tshetshenian toisessa sodassa päämääriä tukemaan on rakennettu useita www-sivuja. Tällä pyritään kasvattamaan potentiaalista yleisöjoukkoa, jonka mielipiteisiin halutaan vaikuttaa. Toisin sanoen tavoitteena on vahvistaa oman sanoman perillemeno. Tietoa sodan kulusta yritetään levittää ulospäin maailmalle. Internetin avulla haetaan tukea omille pyrkimyksille ja pyritään vaikuttamaan sodasta saatavaan kuvaan ja uutisointiin mediassa. Tshetshenian toisessa sodassa kamppaillaan vallitsevasta tulkinnasta, jonka kotirintama ja toisaalta sodan ulkopuolinen yleisö konfliktista muodostavat.

Uudentyyppiset propagandakeinot tuovat oman mausteensa vanhojen keinojen joukkoon. Tällaisia ovat tutkimusaineiston pohjalta tietty analyttisyyden, jopa akateemisuuden vaikutelma tutkimuksien avulla sekä uutispalvelimet, jotka antavat kuvan ammattimaisesta journalismista. Ihmisten yksilöityneeseen tiedonjanoon yritetään tarjota vastaavasti yksilöityjä propagandataktiikoita. Erityispiirre Tshetshenian toisen sodan www-ympäristön propagandassa on *suora lähetys rintamalta* –tyyppinen uutisointi tai ainakin sen jäljittely. Jihad in Chechnya –sivuilla vastataan syvempiä analyyssejä sodasta toivoville, ettei siihen ole aikaa ja mahdollisuutta, koska sivujen ylläpitäjät toimivat hankalissa olosuhteissa. Tämä on varmasti totta, mutta samalla tarjoutuu mahdollisuus ottaa aikalisä, jolloin omalta kannalta huonojen uutisten julkistamista voidaan ehkä lykätä.

Toisaalta reaaliaikainen tieto rintamalta on tosiasia: sota on tullut uuden teknologian kautta lähemmäksi siviilejä ja sodan ulkopuolisia. Reaaliaikaisuus mitä luultavimmin vaikuttaa myös sodankäyntiin paikan päällä. Operaatioita on vaikeampi toteuttaa salassa ja niiden tuloksia on hankalampi muunnella. Tshetshenian toinen sota on yhä käynnissä, joten reaaliaikaisuuden tuomia vaikutuksia sotaan on hankala todentaa tässä vaiheessa.

Zapatistit esittivät yhteiskuntakritiikkiä Meksikon intiaaniväestön oloista usein ironissävyytteisten tarinoiden muodossa. Tshetshenian sodassa internetin kautta haetaan myös maailman ymmärrystä omille päämäärille. Keinot ovat silti erilaiset. Tshetshenian toisen sodan tarinat ovat huomattavasti julmempia. Venäjän tiedotuskeskuksen White Paper –kirjan keskiaukeamalla kuvataan vaihe vaiheelta, kuinka mieheltä katkaistaan kurkku. Katsojan reaktio on odotetunlainen: kauheaa! Tshetshenian toisen sodan propagandataktiikoissa paha ja julmuus on käsin kosketeltavan läsnä. Sodassa kuolee oikeasti ihmisiä, eikä propaganda puhu kuolleista vain tilastoina tai muiden todellisuudesta etäännyttävien keinojen avulla, kuten esimerkiksi Yhdysvallat vielä Vietnamin sodan aikoihin.

Syksyyn 2000 sijoittuva aineisto kertoo, että tuolloin, vuosi sodan alkamisesta, tilanne oli propagandan näkökulmasta kiivas. Vastapuolta nimitellään ahkerasti ja kyseessä on molempien osapuolten kannalta sodan oikeuttaminen ja vihollisen inhimillisyyden kiistäminen. Sanoja ei säästellä, toista mustamaalaavia nimityksiä etsitään kaikkialta ja toisaalta muistutetaan konfliktin historiasta. Venäjä on jatkanut riistoaan jo satojen vuosien ajan, tshetsheenit taas hyökänneet Venäjää vastaan saman ajan.

Kun nyt vuonna 2002 katsoo samojen www-sivujen sisältöä, niin se on muuttunut. ”Hate speech” –retoriikan tilalle on tullut Росинформцентр –sivuilla Tshetshenian jälleenrakennus ja sodan loppumisen todistelu. Kavkaz-Center taas on uusinnut ulkoasuaan ja siirtynyt taustoittaviin juttuihin. Jihad in Chechnya –sivut ovat vaienneet. Sota näyttää internetistä katsoen olevan jonkinlaisessa stagnaatiovaiheessa.

Internetissä olevan sotapropagandan tutkiminen on haasteellista ja aikaa vievää puuhaa. Sodan erilaiset versiot koettelevat vastaanottajan sietokykyä paitsi määrällisesti, myös moraalisesti. WWW-sivujen tarinat ovat usein niin hyvin rakennettuja, että niitä voi helposti uskoa. Sanoin ja kuvin vedotaan vastaanottajan maailmankuvaan. Riippuu yleisön kulttuurisesta ja koulutuksellisesta taustasta, miten internetpropagandaan suhtautuu. Internetissä seikkaillessa on hyvä muistaa, että asioilla on aina vähintään kaksi puolta. Sen analysoiminen, miten ja millä keinoilla minun maailmankuvaani yritetään horjuttaa ja miten siihen reagoi, parantaa mielestäni mahdollisuuksia kriittiseen medialukutaitoon.

Politiikan tutkimuksen näkökulmasta www-sodassa mielenkiintoista on ennen kaikkea se, miten sotaa nimitetään sekä se, miten internetiä käytetään tilana jonkin

konkreettisen poliittisen tapahtuman esittämiseen. Tshetshenian toisen sodan osalta internetiin on syntynyt omanlainen poliittinen kamppailu. Nykysodassa propagandaulottuvuutta voidaan pitää keskeisenä elementtinä, sillä sota oikeutetaan nimenomaan kielen avulla. Medialisoitunut kansainvälisen politiikan toimintaympäristö pakottaa sodan osapuolet kamppailemaan toisiaan vastaan paitsi fyysisesti, myös merkitysten tasolla. Valituista nimistä, sodan kiteytyksistä, muodostuu propagandan ydinsanoma, ja samalla nimet määräävät myös ne raamit, jonka puitteissa sotapropagandaa on mahdollista tuottaa.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto:

A Call to the Believers [1.10.2000] [Löytyy Latest News from the Front-Line – otsikon alta] <URL: <http://www.qoqaz.net>>.

Альманах ”Чеченский Феномен”. Выпуск 2 ”Эра геноципа” [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/ncsipt/fenomen.htm>>.

Chechen Government [1.10.2000] <URL: <http://www.chechengoverment.com>>.

Chechenpress [1.10.2000] <URL: <http://web.sanet.ge/chechenpress>>.

Chechen Republic Online [1.10.2000] <URL: <http://www.amina.com>>.

Chechen Times [5.10.2000] <URL: <http://www.chechentimes.com>>.

Чечня, Белая книга, часть вторая [2.5.2002] <URL: http://www.infocentre.ru/user/index.cfm?page=10&date=2002-05-06&msg_id=16465&mpr_id=741>.

Chechnya. The White Paper. Presentation of the second edition of the book prepared by Russian Information Centre and RIA Novosti [22.7.2000] <URL: http://www.infocentre.ru/eng_user/index.cfm?page=2&date=2000-07-22&startrow=1&msg_id=16461>.

Диверсионно-минная война и боевые столкновения в Чечне [4.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Генерал-полковник Геннадий Трошев: «В Чечне будет мир!» [23.10.2000] <URL: http://www.infocentre.ru/user/index.cfm?page=12&date=2000-10-23&startrow=21&msg_id=21509>.

Год со дня начала античеченской террористической операции Кремля [1.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Государственное информационное агентство Чеченпресс – Чеченская Республика Ичкерия [1.5.2002] <URL: <http://www.chechenpress.com>>.

Идеология [15.6.2002] <URL: <http://www.strana.ru/about/ideology.html>>.

Информационная безопасность Российской Федерации [19.3.2001] <URL:<http://www.strana.ru/special/law/2000/09/24/969797924.html>>.

International Association and Right. Modern World: Politics and Reality and Other Articles by Yandarbi Zelimha [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/vajno/interrait.htm>>.

Интервью российских военнопленных [12.10.2000] [Löytyu Интервью-otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Jihad in Chechnia. Modern World: Politics and Reality and Other Articles by Yandarbi Zelimha: [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/vajno/djihadchechnya.htm>>.

Юсуф Ибрагим: Мнение. «Русизм», как он есть. [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Кавказская хроника. К событиям на Кавказе. Комментарии [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Киреев, Кирилл (2000) *Что такое «военная доктрина»* [19.3.2001] <URL: <http://www.strana.ru/print/970069122.htm>>.

Командующий объединенной группировкой войск на Северном Кавказе генерал-лейтенант Валерий Баранов обещает бандитам трудную зиму: Боевики

воюют только за деньги [9.4.2002] <URL:
http://www.infocentre.ru/user/index.cfm?page=12&date=2000-10-05&startrow=21&msg_id=20737>.

Комикс [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/ncsipt/fenomen/chast14.htm>>.

Контрчеченская операция [1.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Краснов Александр: Мифы и реальность вокруг Чечни: Чеченская война в вопросах и ответах (Аналитическое исследование) [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/ncsipt/mifreal1.htm>>,
<URL: <http://www.kavkaz.org/ncsipt/mifreal2.htm>>.

Методы обеспечения информационной безопасности Российской Федерации [19.3.2001] <URL:<http://www.strana.ru/special/law/2000/09/24/969799172.html>>.

Modern World: Politics and Reality. Modern World: Politics and Reality and Other Articles by Yandarbi Zelimha [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/vajno/modernworld.htm>>.

Муджахеды не поддались кампании российских средств массовой информации [12.10.2000] [Löytyu Последние новости о передовой линии –otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Nohchichou (Chechenia) – Ichkeria [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/vajno/ichkeria.htm>>.

О Кавказ-центре [30.4.2002] <URL: <http://www.kavkaz.org/russ/help/>>.

Пятница 07 апреля 2000 Разоблачение противоречивых российских заявлений и слепых западных средств массовой информации и благотворительных организаций [12.10.2000] [Löytyu Последние новости о передовой линии –otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Пятница 19 мая 2000 Рамадан Ахмадов заверяет Qoqaz.net о положении моджахедов [12.10.2000] [Löytyy Последние новости о передовой линии – otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Понедельник 21 февраля 2000 Мировое эксклюзивное интервью с полевым командиром Шамилем Басаевым [12.10.2000] [Löytyy Интервью-otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Понедельник 15 мая 2000 Ложь продолжает изливаться из российской пропагандистской машины [12.10.2000] [Löytyy Последние новости о передовой линии –otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Призыв к народу Ичкерии [5.10.2000] <URL: [http://www.kavkaz.org/vajno/priziv k narodu ichkerii.htm](http://www.kavkaz.org/vajno/priziv_k_narodu_ichkerii.htm)>.

Призыв ко всем мусульманам от имени моджахедов Чечни [21.7.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org/top/02/priziv.htm>>.

Romanov, Peter (ed.) (2000) *Chechnya: the White Paper. Part II*. Moscow: Russian Information Agency Novosti.

Среда 26 апреля 2000 Президент Масхадов приказывает усилить операции моджахедов [12.10.2000] [Löytyy Последние новости о передовой линии – otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Суббота 20 мая 2000 моджахеды сообщают о смерти полевого командира Арбака [12.10.2000] [Löytyy Последние новости о передовой линии –otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

У русских всегда получается «Как всегда» [5.10.2000] <URL: <http://www.kavkaz.org>>.

Владимир Путин признался во врожденной лени [9.3.2001] <URL: <http://www.gazeta.ru/2001/03/06/intervjuprez.shtml>>.

Вторник 18 апреля 2000 Интервью с полевым командиром Хамзатом Гелаевым, главнокомандующим Шатоя [12.10.2000] [Löyтуу Интервью-otsikon alta] <URL:<http://qoqaz.net>>.

Yugov, Sergey (2002) *Turkey is not going to deliver the Chechen terrorist to Russia* [9.4.2002] <URL: <http://english.pravda.ru/world/2002/01/19/25866.html>>.

Tutkimuskirjallisuus:

Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Burke, Kenneth (1969) *A Grammar of Motives*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Burke, Kenneth (1984) The Rhetoric of Hitler's 'Battle'. Teoksessa Shapiro, Michael J. (ed.) *Language and Politics*. Oxford: Blackwell, 61-80.

Carruthers, Susan L. (2000) *The Media at War: Communication and Conflict in the Twentieth Century*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: Macmillan.

Chomsky, Noam (2000) *Uusi sotilaallinen humanismi: Kosovon opetukset*. Helsinki: Like ja Suomen Rauhanpuolustajat.

Горбаневский, Михаил (2000) Мышка-наружка: Кто вынесет СОРМ из избы? *Новое Время* 49, 29.

Graham, Gordon (1999) *The Internet: A Philosophical Inquiry*. London and New York: Routledge.

Gray, Chris Hables (1997) *Postmodern War: The New Politics of Conflict*. London: Routledge.

Harle, Vilho (1991) *Hyvä, paha, ystävä, vihollinen*. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen tutkimuksia 44. Jyväskylä: Gummerus.

Harle, Vilho (2000) *The Enemy with a Thousand Faces: The Tradition of the Other in Western Political Thought and History*. Westport, Connecticut, London: Praeger.

Harle, Vilho (1994) 'Viholliskuvan', 'vihollisen' ja 'toisen' käsitteistä sekä niiden keskinäisistä suhteista. *Politiikka* 36:4, 229-239.

Ignatieff, Michael (2000) *Virtual War: Kosovo and beyond*. New York: Metropolitan Books.

Jackall, Robert (ed.) (1995) *Propaganda*. New York: New York University Press.

Kauhanen, Anna-Liina (2002) Lähi-idän kriisi on myös uutiskriisi. *Anna* 16, 16.4.2002.

Kellner, Douglas (1998) *Mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Koivula, Tommi (1999) Sodan raamit: Mediatila sodan merkitysten tuottajana. *Kosmopolis* 29:2, 23-34.

Koltsova, Elena (2000) Change in the Coverage of the Chechen Wars: Reasons and Consequences. *Javnost / The Public*, 7:4, 39-54. (käsikirjoituksen pohjalta)

Krushelnycky, Askold (2000) Chechnya: Rebels Use Internet in Propaganda War with Russians. *Radio Free Europe/Radio Liberty* [14.3.2002]

<URL: <http://www.rferl.org/nca/features/2000/05/F.RU.000511130424.html>>.

Kuusisto, Riikka (1997) Murhenäytelmästä suonsilmäkkeeseen – Bosnian sodan läntiset metaforat. *Kosmopolis*, 27:3, 41-52.

Laine, Jarmo (toim.) (2000) *Toisenlainen totuus Kosovosta*. Helsinki: Fenix-Kustannus.

Lasswell, Harold D. (1927) *Propaganda Technique in the World War*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

Legal Analysis of the Accreditation Rights of Mass Media Representatives in Chechnya. Commentary from the Glasnost Defense Foundation [8.5.2002]
<URL: <http://www.internews.ru/law/comment/accreditation.html>>.

Luostarinen, Heikki (1999) Kosovo, journalismi ja propaganda. *Ulkopolitiikka*, 36: Kosovo-erikoisnumero, 43-52.

Luostarinen, Heikki (1994) *Mielen kersantit: Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Juva: Hanki ja Jää.

Luostarinen, Heikki (1998) Mistä propaganda tuli ja mihin se meni? *Tiedotustutkimus* 21:3, 24-35.

Luostarinen, Heikki (1986) *Perivihollinen: Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941-44: tausta ja sisältö*. Tampere: Vastapaino.

Luostarinen, Heikki (2002) *Propaganda, media ja sota*. (ilmestyy)

Mazzoleni, Gianpietro & Winfried Schulz (1999) “Mediatization” of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication* 16:3, 247-261.

Mikkola, Pekka (2002) Vallan vaarallinen internet. *Kaleva*, 18.5.2002.

Немиров, Максим (2001) Ww.ru. *Коммерсантъ-Власть*, 10:412. 13 марта 2001.

Neuman, Johanna (1996) *Lights, Camera, War: Is Media Technology Driving International Politics?* New York: St. Martin's Press.

Nieminen, Hannu (1991) Persianlahden sotako simulaatiota? Teoksessa Luostarinen, Heikki & Hannu Nieminen (toim.) *Persianlahden sota ja journalismi*. Tampere: Tampereen yliopisto, 14-22.

Palonen, Kari (1997) *Kootut retoriikat: Esimerkkejä politiikan luennasta*. SoPhi, Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pietilä, Veikko (1997) *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.

Пропагандистские источники информации о войне на Кавказе [8.4.2002]
<URL: <http://www.hro.org/war/links.htm>>.

Puolustusvoimien operaatiopäällikkö: informaationsota hämärtää rauhan rajoja [2.11.2000] <URL:
http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_1999/19.marraskuu/info4699.htm>.

Schmitt, Carl (1979) *Der Begriff des Politischen: Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien*. Berlin: Duncker & Humblot.

Shihab, Sophie (2002) Jäljet johtavat aina Tshetsheniaan. *Kaleva*, 17.5.2002.

Stroehlein, Andrew (2001) The Propagandists of War: Is There Space for Objective Reporting in Global Conflict? *Online Journalism Review* [14.3.2002] <URL:
<http://ojr.usc.edu/content/story.cfm?request=671>>.

Subkomandante Marcos (1998) *!Viva Zapata!: Chiapasin intiaanikapinallisten unelma paremmasta maailmasta*. Helsinki: Like ja Suomen Rauhanpuolustajat.

The Information War About Kosovo. *TFF PressInfo* 62, April 15, 1999. [11.8.2000]
<URL:<http://www.transnational.org/pressinf/pf62.html>>.

Tiilikainen, Heikki (1998) Infowar alkaa – olemmeko valmiit? *Suomen Sotilas*,
3/1998 [11.8.2000] <URL: <http://www.suomensotilas.fi/Infowar398.html>>.

Walch, Jim (1999) *In the Net: An Internet Guide for Activists*. London and New
York: Zed Books.

Zapatistas in Cyberspace: A Guide to Analysis and Resources [17.5.2002]
<URL: <http://www.eco.utexas.edu/faculty/Cleaver/zapsincyber.html>>.

Zur, Ofer (1991) The Love of Hating: The Psychology of Enmity. *History of
European Ideas*, 13:4, 345-369.